



**LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU**  
*Lahti University of Applied Sciences*

# ”OLIS OUTOO, JOS EI OLTAIS YHTEYDESSÄ”

Sijoitettujen nuorten kokemuksia jälkihuollosta

LAHDEN  
AMMATTIKORKEAKOULU  
Sosiaaliala  
Sosiaalialan koulutusohjelma  
Sosionomi AMK  
Opinnäytetyö  
Kevät 2014  
Nyman Anu  
Silventoinen Nina

Lahden ammattikorkeakoulu  
Sosiaalialan Koulutusohjelma

NYMAN, ANU:  
SILVENTOINEN, NINA:

”OLIS OUTOO, JOS EI OLTAIS YHTEYDESSÄ”  
Sijoitettujen nuorten kokemuksia jälkihuollosta

Sosionomi (amk), opinnäytetyö, 56 sivua, 3 liitesivua

Kevät 2014

TIIVISTELMÄ

---

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää lastensuojelulaitoksessa sijoitettuna olleiden nuorten kokemuksia jälkihuollosta, jälkihuollon merkitystä nuorten itsenäistymisprosessissa sekä jälkihuollon kehittämisehdotuksia nuoren näkökulmasta. Tarkoituksena on antaa lisää keinoja jälkihuollon tuottamiseen niin, että se parhaiten palvelee itsenäistyvää nuorta. Tarkoituksena on selvittää itsenäistymistä tukevia toimia, kehittää uutta sekä vahvistaa jo toimivia osa-alueita.

Opinnäytetyö tehtiin laadullisena tutkimuksena haastattelemalla neljää Annalan Kasvurenkaassa sijoitettuna ollutta nuorta, jotka ovat olleet jälkihuollossa. Menetelmänä käytettiin teemahaastattelua ja tutkimusaineistoa analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Teoreettisina viitekehyksinä ovat tässä opinnäytetyössä lastensuojelu, huostaanotto, jälkihuolto ja sen tavoitteet sekä kehittäminen, sekä nuoren itsenäistyminen ja elämänhallinta.

Opinnäytetyön tuloksista selvisi, että nuoret kokivat jälkihuollon pääasiassa positiivisena asiana. Kaikki haastateltavat nuoret korostivat laitoksen tutun tukihenkilön merkitystä jälkihuolto prosessissa. Itsenäistyvää nuorta tulisi tukea ja häntä tulisi velvoittaa enemmän hoitamaan omia asioitaan ja ottamaan vastuuta elämästään. Nuorten mukaan ketään ei voi väkisin auttaa.

Avainsanat: lastensuojelu, jälkihuolto, itsenäistyminen, elämänhallinta

Lahti University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

NYMAN ANU:

SILVENTOINEN NINA:

”IT WOULD BE ODD, IF WE DIDN’T STAY IN TOUCH”

Young people’s experiences of after care

Bachelor’s Thesis in Social Services, 56 pages, 3 pages of appendices

Spring 2014

ABSTRACT

---

The aim of the study was to find out how the young people who have been placed in care in child welfare institution experience after-care. The main research questions were what is the significance of the after-care in the process of young person becoming independent and how would the young wish to improve after-care. The purpose of this study was to provide means to child welfare workers to offer after-care so that it facilitates young person’s independence development in the best possible way. The purpose was to find out some methods that support independence development, create some new means and reinforce the methods that are proven to be beneficial.

The study was executed as a qualitative research by interviewing four young persons who had been placed in care in a child welfare institution called Annalan Kasvurengas and who have received after-care. Focused interviews were used as the method of the study and the material was analyzed with a content analysis. The theoretical framework of this study was based on child welfare, taking a child into care, after-care, aims and improvement of after-care, young person’s life management and young person’s becoming independent.

The results of this study show that the young experienced the after-care mainly as a positive matter. All interviewees emphasized the significance of the familiar person carrying out the after-care. According to the results, the young should be supported and obliged to take more responsibility in dealing with the matters of their life. According to young people no one can be helped forcefully.

Key words: child welfare, after-care, becoming independent, life management

## SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	LASTENSUOJELU JA JÄLKIHUOLTO	3
2.1	Lastensuojelu	3
2.2	Huostaanotto	4
2.3	Jälkihuolto	5
2.3.1	Tavoitteellinen jälkihuolto	8
2.3.2	Jälkihuollon kehittämishaasteet	11
2.4	Nuoren itsenäistyminen	15
2.5	Nuoren elämänhallinta	17
3	ANNALAN KASVURENGAS OY	19
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	21
4.1	Tutkimusongelma	21
4.2	Tutkimusmenetelmä	21
4.3	Haastattelujen toteutus	23
4.4	Aineiston analyysi	24
5	TULOKSET	27
5.1	Nuorten kokemus jälkihuollosta	27
5.2	Jälkihuollon merkitys nuorille	30
5.3	Jälkihuollon kehittäminen nuorten näkökulmasta	31
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	35
6.1	Nuorten kokemuksia jälkihuollosta	35
6.2	Jälkihuollon merkityksestä nuorille	37
6.3	Jälkihuollon kehittämishaasteista	38
7	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	41
7.1	Eettisyys	41
7.2	Luotettavuus	42
8	POHDINTA	45
8.1	Tutkimustulosten tarkastelua	45
8.2	Kehittämisen- ja jatkotutkimusehdotuksia	46
	LÄHTEET	51
	LIITTEET	57

# 1 JOHDANTO

Opinnäytetyössämme tarkastelemme miten lastensuojelulaitoksesta itsenäistyneet nuoret ovat kokeneet heille tarjotun jälkihuollon ja millaisia ehdotuksia heillä on jälkihuollon kehittämiseksi. Tavoitteenamme on kartoittaa kuinka jälkihuoltoa voitaisiin kehittää nuorten kokemusten perusteella. Haastattelemme neljää Annalan Kasvurengas Oy:ssä sijoitettuna ollutta nuorta. Käytämme Annalan Kasvurengas Oy:stä jatkossa nimitystä Annala.

Annalan jälkihuolto on mahdollista vain Annalassa sijoitettuna olleille nuorille. Jälkihuolto räätälöidään aina yhdessä asiakkaiden eli nuoren ja hänen mahdollisten läheistensä sekä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Jälkihuollon suunnittelu aloitetaan hyvissä ajoin ennen nuoren täysi-ikäistymistä. Itsenäistymiseen tarvittavia taitoja harjoitellaan ensin tuetusti laitoksessa ja sen jälkeen tuetussa asumisessa joko pihapiirissä, Annalan yksiössä Kausalan keskustassa tai nuoren kotipaikkakunnalla.

Sosiaali- ja terveysministeriön selvitysryhmän loppuraportissa 2013 todetaan, että jälkihuollon järjestämiseen tulisi kiinnittää huomattavasti enemmän huomiota. Jälkihuollon kehittäminen ja toteuttaminen on jäänyt avo- ja sijaishuollon varjoon. Jälkihuoltoon siirtyvät nuoret tarvitsevat tukea siirtyessään itsenäiseen elämään, mutta kunnat eivät aina tarjoa tarpeeksi henkilökohtaista tukea. Kaikki sijaishuoltopaikat eivät myöskään tarjoa tukea riittävästi tai tarpeeksi ajoissa jälkihuoltoon siirtyvälle nuorelle. Lisäksi huomioitiin, että jälkihuollon vastaanottaminen on täysi-ikäiselle nuorelle vapaaehtoista. Raportissa todetaan myös, että vaatimukset nuorille ovat lisääntyneet ja heiltä odotetaan yhä aiemmin kykyä valintoihin ja itsenäiseen vastuun ottamiseen. Tänä päivänä aikuisuuteen vaaditaan enemmän kypsyyttä kuin aiemmin. (Kananoja, Lavikainen & Oranen 2013, 24, 28.)

Kiinnostuimme aiheesta, koska olemme työskennelleet usean vuoden ajan lastensuojelussa ja sijaishuollossa. Sijaishuollon yksi tarkoitus on saattaa nuoret itsenäiseen elämään ja aikuisuuteen. Jälkihuollon suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää saada nuorten ääni kuuluviin, koska he ovat kokemusasiantuntijoita siinä, millä tavoin nuorta voisi parhaiten tukea ja auttaa itsenäistymisprosessissa.

Jälkihuolto on ajankohtainen ja yhteiskunnallisesti merkittävä aihe. Jälkihuoltoa ei ole tutkittu yhtä paljon kuin lastensuojelua muuten. Tänä päivänä lastensuojelua kehitetään paljon kokemusasiantuntijoiden ja asiakaspalautteen perusteella. Jälkihuoltoon on kiinnitetty viime vuosina enemmän huomiota ja sitä on ryhdytty kehittämään ja vahvistamaan. Jälkihuollon merkitykseen nuoren arjenhallinnassa, vastuunotossa ja vuorovaikutustaidoissa, on kiinnitetty enemmän huomiota, koska sijaishuollon aikana saavutettujen hyvien asioiden on nähty menevän hukkaan, mikäli kaikki tuki on loppunut sijoituksen päättyessä. Nuoren on tärkeä oppia tunnistamaan omia voimavarojaan ja suhtautumaan luottavaisesti selviytymiseensä. Tämän lisäksi nuori tarvitsee rinnalla kulkijoita ja nuoren tarpeiden mukaista tukea. (Känkänen 2009, 238–239.) Jälkihuoltoa tulee kehittää suunnitelmallisemmaksi, nuorta osallistavammaksi, tavoitteelliseksi ja yksilölliseksi toiminnaksi. Jälkihuollon loputtua osa nuorista kykenee itsenäiseen elämään, vaikka aikuisuus on kesken. (Huotari 2010, 89–93.)

Nuorille ensiarvoisen tärkeitä ovat toimivat sosiaaliset verkostot. Sijaishuollon aikana tulisi vahvistaa nuoren sosiaalisia suhteita vanhempiin ja muihin läheisiin. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 92–96.) Reinikaisen (2009) tekemän väitöstutkimuksen mukaan nuoret kokivat tärkeänä läheisen aikuissuhteen sijoituksen jälkeen. Nuoret olivat kokeneet jääneensä jossakin määrin vähäisen tuen varaan sijoituksen jälkeen ja jälkihuoltoaika oli koettu levottomaksi ja suunnittelemattomaksi. Nuoret olivat lisäksi kokeneet jotkut itsenäisen elämän alussa tekemänsä ratkaisut hätiköidyiksi ja haitallisiksi tulevaisuutta ajatellen. (Reinikainen 2009, 96,102.) Huotari (2010) näkee, että nuoren identiteetin löytyminen on edellytys aikuistumisesta ja elämänhallinnasta. Kun nuoren ammatillinen identiteetti on löytymättä, hän on riippuvainen vanhemmistaan tai yhteiskunnasta. Huotarin tutkimuksessa tämä oli nuorilla vielä kesken. Huotari pohtiikin jälkihuollon jatkumista mahdollisesti 24–25 –vuotiaaksi, jotta nuori saisi opiskelunsa päätökseen. (Huotari 2010, 89–93.) Myös Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisussa 2012:6 jälkihuollon päättymisikää ehdotettiin nostettavaksi 25- ikävuoteen. (Vario, Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen, & Tervo 2012, 34–35).

## 2 LASTENSUOJELU JA JÄLKIHOOLTO

### 2.1 Lastensuojelu

Lastensuojelun tehtävänä on varsinaisen lastensuojelun lisäksi pyrkiä vaikuttamaan lasten ja nuorten yleisiin kasvuolosuhteisiin ja tukea vanhempia kasvatustehtävässä. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tulee yhdessä muiden kunnan viranomaisten kanssa tiedottaa lasten ja nuorten kasvuoloista sekä ongelmista niille viranomaisille, joilla on mahdollisuus vaikuttaa lasten kasvuoloihin. Kunnan viranomaisten velvollisuus on pyrkiä kehittämään perheille sellaisia palveluita, jotka tukevat lasten kasvatusta ja ehkäisevät ongelmien syntymistä. Lisäksi palvelujen kehittämisen tavoitteena on, että lasten ja nuorten sekä lapsiperheiden mahdollinen erityinen tuen tarve havaitaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Uudessa lastensuojelulaissa tuodaan esille lapsen osallisuus, jonka vuoksi lasten ja nuorten tarpeisiin sekä toivomuksiin tulee kiinnittää huomiota palveluja kehitettäessä. (Sosiaaliportti 2013.) (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelulain (417/2007) 3§:ssä määritellään lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lastensuojelua ovat myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä sijaishuolto että jälkihuolto. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Asiakassuunnitelma on lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen ja hänen huoltajiensa sekä asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa yhteistyössä laadittava sopimus lapsen hoidosta ja tavoitteista. Suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. (Ihalainen & Kettunen 2011, 227.)

Avohuollon tukitoimet ovat lastensuojelun tarpeessa olevan lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa tehtävää yhteistyötä. Jos huoltaja vastustaa avohuollon tukitoimia tai 12 vuotta täyttänyt lapsi ei niihin suostu, ei tukitoimiin voida ryhtyä. (Ihalainen & Kettunen 2011, 228.) Avohuollon tukitoimien määrä ja laatu vaihtelevat kunnittain. Hyvin toimivissa kunnissa sosiaaliviranomaiset tekevät yhteistyötä sekä muiden hallintokuntien että järjestöjen kanssa avohuollon tukitoimien järjestämiseksi. Avohuollon tukitoimet suunnitellaan yhdessä perheen

kanssa, heidän tarpeidensa mukaisesti. Tukimuotoja voivat olla mm. taloudellinen tuki, lasten päivähoito, kotiin vietävä perhetyö, tukeminen koulunkäynnissä tai harrastuksissa, tukihenkilö tai – perhe ja terapiapalvelut. (Taskinen 2007, 42.)

THL:n tilastoraportin 30/2013 mukaan Suomessa oli vuonna 2012 kodin ulkopuolelle sijoitettuna n. 17 800 lasta ja nuorta, joista huostaanotettuna oli n. 10 500. Jälkihuollon asiakkaina kaikista lapsista ja nuorista oli n. 7 000, joista 18–20-vuotiaita oli n. 5 900. (Kuoppala & Säkkinen 2013, 1–19.) Lastensuojelun tarve on kasvanut vaikka lasten suhteellinen osuus väestöstä on laskenut (Huotari 2010, 1).

## 2.2 Huostaanotto

Lastensuojelulain (417/2007) 40§:n mukaan huostaanoton perusteet täyttyvät silloin, kun puutteet lapsen kasvuoloissa uhkaavat vaarantaa lapsen terveyden tai kehityksen tai lapsi itse vaarantaa vakavasti terveystään tai kehitystään. Huostaanottoa voidaan perustella myös lapsen terveyttä ja kehitystä vaarantavalla vakavalla uhalla, jonka tulee olla todellista ja konkreettista. Huostaanoton edellytyksenä on, että asiakassuunnitelmaan kirjattuja avohuollon tukitoimia on tarjottu ja kokeiltu, mutta ne on todettu riittämättömiksi tai ne eivät ole olleet mahdollisia. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Huostaanoton perusteet täyttyvät myös silloin, jos lapsi on syyllistynyt vakavaan rikokseen. Huostaanotto valmistellaan parityönä, jossa vastuusosiaalityöntekijän parina voi olla muu riittävästi sosiaalityöhön perehtynyt henkilö. Ennen huostaanottoa ja siihen liittyvää sijoittamispäätöstä tulee kuulla lasta sekä hänen huoltajaansa tai kasvatuksesta vastuussa olevaa henkilöä. Mikäli asianosaiset vastustavat huostaanottoa, se annetaan hallinto-oikeuden päätettäväksi. (Saastamoinen 2010, 23–27.)

Lapsen huostaanotto ja kodin ulkopuolelle sijoittaminen on viimesijainen toimenpide. Huostaanotolla puututaan perustuslaissa säädettyihin lapsen oikeuksiin sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taattuun perhe-elämän suojaan. Huostaanotto rajoittaa lapsen henkilökohtaista vapautta. Huostaanotossa on kysymys lapsen oikeudesta riittävään suojeluun ja hyvään hoitoon.

Tarpeenmukaisesta sijaishuollon järjestämisestä on säädetty lastensuojelulain (417/2007) 45 §:ssä ja 50 §:ssä. Huostaanoton ja sijaishuollon tulee olla lapsen

edun mukaista. Huostaanotto on aina väliaikainen toimenpide. (Räty 2007, 227–228, 235.)

### 2.3 Jälkihuolto

Lastensuojelulain (417/2007) 75§: n mukaan kuntien sosiaalitoimen on järjestettävä nuorelle jälkihuoltoa huostaanoton päättymisen tai avohuollon tukitoimena järjestetyn sijoituksen jälkeen silloin, kun sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään kuusi kuukautta ja kohdistunut yksin lapseen. Kunnan velvollisuus päättyy nuoren täyttäessä 21 vuotta tai viimeistään viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen lastensuojelun asiakkaana. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lastensuojelulaissa ei määritetä jälkihuollon tarkkaa sisältöä. Nuoren jälkihuoltona saama tuki riippuu monesta tekijästä. Sijoituksen päätyttyä kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen täytyy järjestää lapselle ja nuorelle sellaista jälkihuoltoa, kuin tämä välttämättä tarvitsee. Jälkihuollon tarvetta arvioitaessa otetaan huomioon lapsen ikä, erityiset sekä yksilölliset tarpeet. Jälkihuollon järjestäminen on kunnalle lakisääteistä. Jälkihuolto ei ole pelkästään taloudellista tukemista vaan lapsen ja sosiaalitoimen välistä suunnitelmallista työtä. (Räty 2007, 391.)

Jälkihuollon järjestäminen on merkityksellistä ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä, jolla pyritään ehkäisemään syrjäytymistä. Jälkihuollossa itsenäistyvälle nuorelle rakennetaan toimiva tukiverkosto ja annetaan valmiuksia elämänhallintaan sekä tuetaan nuorta tasapainoiseen aikuisuuteen. Jälkihuollon avulla tuetaan nuoren itsenäistymistä sekä hänen läheisverkostoaan. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilen 2003, 389–390.) Jälkihuoltotyö alkaa usein huostaanoton loppuvaiheessa ja ennen varsinaista jälkihuoltoa on niin kutsuttu siirtymävaihe huostaanoton ja jälkihuollon välillä. Jälkihuollon valmistelu ja siihen valmentaminen olisi aloitettava riittävän ajoissa, koska silloin voidaan parhaiten arvioida millaista tukea nuori tarvitsee ja turvata myönteisen kehityksen jatkuminen. Siirtymävaiheessa yritetään valmistautua mahdollisimman hyvin varsinaiseen jälkihuoltoon ja selvitetään mahdollisia tuen tarpeita. Jälkihuolto laitoksessa ei ole varsinainen sijoitus, vaan se on nuorelle vapaaehtoinen

tukimuoto. Jokaiselle jälkihuoltonuorelle on tehtävä kirjallinen asiakassuunnitelma. (Kivinen 2009, 12–14; Valvira 2012, 55.)

Lastensuojelulain (417/2007) 30§:n mukaan jälkihuollossa olevan nuoren asiakassuunnitelmaan tulee kirjata jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä miten erityistä tukea tai apua järjestetään nuorelle tai hänen kasvatuksestaan vastaavalle henkilölle. Lastensuojelulain (417/2007) 76§:n mukaan sosiaalitoimen on tuettava sijoituksen jälkeen itsenäistymässä olevaa nuorta asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa itsenäistymisvaroilla.

(Lastensuojelulaki 417/2007.) Lisäksi voidaan tarjota erilaisia avoimuuden tukitoimia, asumisen ja harrastuksen tukea sekä koulutus- ja työllistämistukea. Jälkihuoltoon liittyy nuoren elämänhallinta ja itsenäinen selviäminen. (Väinälä, Kärki, Suhonen & Väyrynen 2010, 102.)

Sijoitetun nuoren itsenäistymisvarat kertyvät hänelle tarkoitetuista tuloista (esim. eläkkeet, elinkorot ja avustukset), mitkä kunta perii hoidon korvauksena. Maksu voidaan periä joko vanhemmilta tai lapselta itseltään. Näistä perityistä rahoista vähintään 40 % kerryttää lapsen itsenäistymisvaroja. Laissa ei määrätä itsenäistymisvarojen enimmäismäärää vain vähimmäismäärä. Jos lapsella ei ole asiakasmaksulaissa (734/1992) 2 §, 7 § ja 14 § määrättyjä tuloja tai korvauksia, joista itsenäistymisvaroja kertyisi, on sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tuettava nuorta asumisessa, koulutuksessa sekä muuten itsenäistymisessä.

Lapselle on maksettava tarpeellisen suuruiset itsenäistymisvarat.

Itsenäistymisvarat pitävät sisällään esimerkiksi asunnon kalusteet, työpaikan saantia tai opiskelua tukevat toimenpiteet esim. matkakortti, opiskelumateriaalit sekä muut yksilöllisesti perustellut menot. (Saastamoinen 2010, 129–134.)

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen velvollisuus on huolehtia, että itsenäistymisvarat käytetään itsenäistymistä tukeviin tarkoituksiin.

Itsenäistymisvarojen maksamista voidaan tarvittaessa lykätä, mikäli itsenäistymisvaroja ei käytetä itsenäistymiseen vaan esimerkiksi päihteisiin tai nuoren rahankäyttö on hallitsematonta ja vaatii valvontaa. Itsenäistymisvarat on maksettava nuorelle viimeistään, kun hän täyttää 21 vuotta, vaikka jälkihuolto olisi päättynyt aiemmin. Nuorella ei ole oikeutta vaatia itsenäistymisvaroja itselleen, vaikka ne olisi kerrytetty hänen korvauksistaan. Itsenäistymisvaroja ei

myöskään katsota tuloksi, eivätkä ne näin ollen heikennä hänen mahdollista toimeentulotukea. (Saastamoinen 2010, 129–134.)

Lastensuojelulain (417/2007) 6§:ssä määritellään lapsiksi kaikki alle 18-vuotiaat ja nuoriksi 18–20-vuotiaat. 18-vuotias on juridisesti täysi-ikäinen ja vastuussa itsestään. Vaikka nuori olisi ollut huostassa, huostaanotto päättyy viimeistään hänen täyttäessä 18 vuotta. Täysi-ikäisenä nuorella on aikuisen oikeudet eikä häneen voi soveltaa rajoitustoimenpiteitä eikä muitakaan pakkokeinoja lastensuojelun nimissä. Lastensuojeluviranomaisilla tai sosiaalihuollolla ei ole päätäntävaltaa aikuisen ihmisen asioissa. Jälkihuolto on täysi-ikäiselle nuorelle täysin vapaaehtoista eikä sitä ole pakko ottaa vastaan. Vaikka nuori olisi täysi-ikäistyttyään kieltäytynyt jälkihuollosta, mutta haluaa sitä myöhemmin, on hänellä oikeus jälkihuoltoon 21 ikävuoteen asti. (Kivinen 2009, 11, 14.) Nuoruus on nyky-yhteiskunnassa joustava käsite. Toisilla siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen vie aikaa. Vanhempien luona asuvien nuorien määrä on kasvanut sekä perheen perustaminen siirtynyt myöhemmäksi. Länsimaisessa yhteiskunnassa siirtyminen itsenäiseen aikuisuuteen tapahtuu nykyään 24–26 vuoden iässä. Vanhempiin kohdistuvasta tarvitsevyydestä vapaudutaan vasta 30-vuotiaana. Jälkihuollossa olevilla nuorilla pysyvämmät muutokset elämässä pärjäämisessä näkyvät vasta 20-vuoden iässä. Tällöin voidaankin ajatella, että jälkihuolto on yksi tärkeä osa nuoren auttamistoimenpiteiden sarjassa. (Reinikainen 2009, 93–94.)

Erosen (2013) kirjoituksesta käy ilmi, että noin puolet tutkimuksessa mukana olleista nuorista sitoutui jälkihuoltoon sovitusti. Loput nuorista sitoutuivat osittain jälkihuoltoon tai eivät ottaneet sitä vastaan laisinkaan. Osa nuorista halusi itse määrittellä minkälaista jälkihuoltoa he ottaisivat vastaan. Jälkihuollon vastaanottamisessa näkyi myös ajoittaisuus, jälkihuoltoa otettiin vastaan tarpeen mukaan. (Eronen 2013, 71–72.) Sosiaali- ja terveysministeriön loppuraportissa (2013) todetaan, että vaatimukset nuorille ovat lisääntyneet ja heiltä odotetaan yhä aiemmin kykyä valintoihin ja itsenäiseen vastuun ottamiseen. Tänä päivänä aikuisuuteen vaaditaan enemmän kypsyyttä kuin aiemmin. (Kananoja ym. 2013, 28.) Reinikainen (2009) puhuu väitöskirjassaan siitä, miten nuoret määrittellään, sillä on merkitystä nuorten tulevaisuuteen. Määritys vaikuttaa työntekijöiden ja lastensuojelussa toimivien aikuisten kautta nuoriin ja vaikuttaa heidän minäkuvaansa sekä tulevaisuudenodotuksiin. Näemmekö sijaishuollossa

kasvaneet lapset ”lastensuojelulapsina” vai tavallisina nuorina, jotka on kohdattava yksilöllisesti kuunnellen. Vasta tämän jälkeen voimme tietää minkälaisia he ovat ja mitkä ovat heidän yksilölliset tarpeensa. (Reinikainen 2009, 164–165.)

### 2.3.1 Tavoitteellinen jälkihuolto

Sijaishuollossa lapsella ja nuorella on oikeus hyvään sijaishuoltoon, hyvään kohteluun sekä oikeus tarpeita vastaavaan hoitoon koko hänen sijoituksensa ajan, tämä koskee myös jälkihuoltoa (Saastamoinen 2008, 1). Jälkihuollon tavoitteena on tukea lasta siirtymään takaisin kotiin tai saattaa nuori itsenäiseen elämään ja omillaan toimeen tulevaksi aikuiseksi. Jälkihuollon suunnittelu tulisi aloittaa riittävän ajoissa ennen sijoituksen päättymistä, jonka jälkeen jälkihuoltoon siirtyvälle nuorelle tehdään asiakassuunnitelma. Jälkihuollon tulisi rakentua nuoren tarpeiden mukaan, hänen kokonaistilanteensa, toiveensa ja realistiset tavoitteensa huomioonottaen. Jälkihuollon työskentely tulisi suunnitella nuoren omaa toimintaa tukevaksi ja aikuisen tehtävänä on auttaa nuorta tekemään suunnitelma, johon nuori pystyy sitoutumaan. Jälkihuollon onnistumisen kannalta on merkittävää, että nuorella on ainakin yksi hyvä aikuissuhde, jolta hän saa apua aina tarvittaessa. (Taskinen 2007, 88–89.) Sosiaalisen tuen merkitys kasvaa niissä tilanteissa, joissa nuoren omat voimavarat ovat vähäiset (Ruishalme & Saaristo 2007, 81).

Kunnan on tuettava jälkihuollossa olevaa nuorta järjestämällä avohuollon tukitoimia tai antamalla hänelle taloudellista tukea yksilöllisen tarpeen mukaan. Yksi jälkihuollon muoto on sijoittaa lapsi jälkihuollon ajaksi kodin ulkopuolelle. (Saastamoinen 2010, 62–63.) Tavoitteena on myös, että laadukasta jälkihuoltoa tarjotaan tasapuolisesti kaikille sijoitettuna olleille lapsille ja nuorille, sijoitusmuodosta tai paikkakunnasta riippumatta. Jälkihuollollinen tuki on jatkuvaa ja riittävää, ja se tunnistetaan lapsen tai nuoren elämän sekä lastensuojelun onnistumisen kannalta merkittäväksi vaiheeksi. Kuntien ja sijaishuollon toimijoiden tulee varata resursseja sen mukaan, että työntekijöillä on riittävästi aikaa pitää yhteyttä ja tukea lapsia, nuoria ja heidän perheitään. (Känkänen & Laaksonen 2006, 48–49.)

Jälkihuoltosuunnitelma, jossa on konkreettisia tavoitteita, tehdään jo sijaishuollon aikana, koska siinä vaiheessa rakennetaan itsenäisen elämän alussa tarvittavia tietoja ja taitoja sekä harjoitellaan kotiutumista. Työntekijä rakentaa yhdessä lapsen tai nuoren kanssa kokonaisuuden, jossa kaikki lasta tai nuorta tukevat tahot toimivat yhteistyössä kohti yhteistä päämäärää. Työskentely ja tutustuminen nuoreen aloitetaan hyvissä ajoin ennen jälkihuollon alkamista. Etsitään voimavaroja nuoresta ja hänen lähiverkostostaan. Tunnetaan olemassa olevat tukimuodot ja käytetään niitä laajasti mahdollisuuksien mukaan. Lisäksi kehitetään nuorille uusia mahdollisuuksia kouluttautumiseen ja monimuotoiseen työtoimintaan. (Känkänen & Laaksonen 2006, 48–49.)

Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksessa 6/2012 jälkihuollon ongelmaksi nousi kolme asiaa liittyen jälki-huollon kustannuksiin. Ensimmäinen asia liittyy täysi-ikäisten oikeuteen valita ottavatko he jälkihuoltoa vastaan. Täydellinen kieltäytyminen jälkihuollosta on harvinaista, mutta sitäkin tapahtuu tai nuoren keskeyttää jälkihuollon. Kuitenkin yhä useamman jälkihuoltoon siirtyvän nuoren katsotaan tarvitsevan itsenäistymisessään tukea. Toinen jälkihuollon ongelma on jälkihuollon järjestäminen toiseen kuntaan. Toiseen kuntaan järjestetty jälkihuolto lisää palvelujen ostoa yksityisiltä palveluntuottajilta, jolloin ostopalveluilla tuotettu jälkihuolto saattaa olla samanhintaista kuin sijaishuolto. Kolmas jälkihuollon ongelma liittyy sijaishuoltoon. Nuoren suunnitelmallinen siirtäminen sijaishuollosta jälkihuoltoon ei aina toimi. Jälkihuoltoon valmentaminen on osa sijaishuoltoa, jolloin kustannukset sisältyvät jo sijaishuollon hoitovuorokausi hintaan. Jos nuorta ei ole valmennettu sijaishuollossa riittävästi arjesta selviytymisestä, joutuu kunta tällöin ostamaan nämä palvelut uudelleen jälkihuollon tukitoimena. Näin ollen seurauksena kunnat maksavat kaksinkertaisesti nuoren itsenäiseen elämään valmentamisesta. (Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 6/2012, 119.)

SOS-Lapsikylän teettämässä vertaistutkimuksessa (Törrönen & Vauhkonen 2012) nuorilla oli hyvin vaihtelevat kokemukset sekä sijoituksesta, että jälkihuollosta. Nuorille itsenäistyminen oli useita vuosia kestävä ajanjakso. Itsenäistyminen alkaa jo sijaishuollossa ja jatkuu omaan asuntoon muuttamisen jälkeen. Nuoret kokivat itsenäistyneensä sopivan ikäisinä. Osa nuorista koki jälkikäteen, että olisivat tarvinneet pidemmän ajan itsenäistymiseen valmistautumisessa. Useat nuoret

halusivat pois sijaishuollosta, kun täyttivät 18 vuotta ja oikein odottivat sitä. Kuitenkin omasta elämästä vastuun kantaminen tuntui raskaalta sekä arjen yksinäisyys oudolta. Tutkimuksen tuloksista voi vetää sen johtopäätöksen, että nuoret tarvitsevat yksilöllistä itsenäistymistä. Sen ei pitäisi olla sidottu rakenteisiin vaan nuoren yksilölliseen tarpeeseen. Nuoren pitäisi esimerkiksi saada itsenäistyä hitaammin, jos se on hänelle tarpeellista. Nuoret olivat sitä mieltä, että itsenäistymisen taitoja on hyvä harjoitella pikkuhiljaa. Myös asumista on nuorten mielestä hyvä harjoitella tuetusti itsenäistymisasunnoissa. Rahankäyttö oli myös yksi asia, mitä nuorten mielestä tulisi harjoitella enemmän jo sijaishuoltovaiheessa. Itsenäistymisvaihe on myös tärkeä elämänvaihe ajatellen sitä, millaisen elämänmallin nuori itselleen oppii sekä millaisen kuvan hän itsestään muodostaa kansalaisena ja osana yhteiskuntaa. Nuoret tarvitsevat jo sijaishuollossa aktiivista tukea opiskelu- tai työpaikan tai muun mielekkään tekemisen löytämisessä. Nuorille ensiarvoisen tärkeitä ovat toimivat sosiaaliset verkostot. Sijaishuollonaikana nuoren tukena ovat sijaishuoltopaikan aikuiset, mutta sijoituksen jälkeen korostuu kavereiden ja oman perheen sekä jälkihuoltotyöntekijän merkitys. Sijaishuollon aikana tulisi vahvistaa nuoren sosiaalisia suhteita vanhempiin ja muihin läheisiin. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 92–96.)

Tukihenkilötoiminta on yksi usein käytetty jälkihuollon muoto. Se voi joko ammatillista tai vapaaehtoistoimintana tehtävää yhteistyötä nuoren kanssa. Tukihenkilön tehtävänä on olla nuorelle aikuinen, joka kuuntelee, auttaa ja kannustaa elämän arkisissa asioissa. Tukihenkilö opettaa nuorelle asioita elämästä ja asettaa rajoja. Tukihenkilön ja nuoren välinen suhde on vanhemman ja lapsen suhteen kaltainen. Tukihenkilö tekee aina myös yhteistyötä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Tukihenkilö raportoi sovitusti tapaamisista ja niille on asetettu asiakassuunnitelmassa tavoitteet etukäteen. (Satka, Alanen, Harrikari & Pekkarinen 2011, 289–291.) Tukiprosessissa painotetaan nuoren ja tukihenkilön vuorovaikutusta. Tukeminen tapahtuu keskustelun, yhdessä tekemisen ja vuorovaikutuksen kautta. Tukisuhde on aina vapaaehtoinen ja tapaamiset sovitaan nuoren tilanne huomioiden. Tukihenkilötoiminta on yleensä määräaikaista, mutta nuoren kannalta on tärkeää, että se kestää niin kauan kun nuorella on tuen tarvetta. (Korhonen 2005, 7–18.) Reinikaisen (2009) tekemän

väitöstutkimuksen mukaan nuoret kokivat tärkeänä läheisen aikuissuhteen sijoituksen jälkeen. Nuoret olivat kokeneet jääneensä jossakin määrin vähäisen tuen varaan sijoituksen jälkeen ja jälkihuoltoaika oli koettu levottomaksi ja suunnittelemattomaksi. Nuoret olivat lisäksi kokeneet jotkut itsenäisen elämän alussa tekemänsä ratkaisut hätiköidyiksi ja haitallisiksi tulevaisuutta ajatellen. (Reinikainen 2009, 96,102.)

### 2.3.2 Jälkihuollon kehittämishaasteet

Jälkihuollon kehittämishaasteiksi nousi Huotarin (2010) mukaan nuorten osallisuuden parantaminen suhteessa omista asioista päättämiseen, sillä hänen pro gradu tutkimukseensa osallistuneista nuorista osa koki, etteivät osallistuneet oman jälkihuoltonsa suunnitteluun. Huotarin tutkimuksessa suunnitelmallisen ja tavoitteellisen jälkihuollon toteutumisessa oli selkeitä puutteita. Jälkihuollosta dokumentointi ei ollut selkeää, eikä siitä tullut selkeästi esiin nuoren jälkihuollon tarpeen määrittäminen. Samoin jälkihuollon suunnitelman toteutumista seurattiin liian harvoin, kerran vuodessa. Osalle nuorista se riittää, mutta ne joilla on vaikeuksia sitoutua jälkihuoltosuunnitelmaan, tarvitsisivat useamman tapaamisen, jotta hyvä jälkihuolto voisi toteutua. Huotarin tutkimuksessa tuli esille se, etteivät nuoret tienneet kaikista mahdollisista jälkihuollon muodoista. Jälkihuollon tulisi olla yksilöllisempää. (Huotari 2010, 54–89.)

Erosen (2013, 10) mukaan nuoren selviämistä tukevat ja uhkaavat tekijät liittyvät enimmäkseen nuoren ihmissuhteisiin. Nuoren selviämistä tukevia ihmissuhteita olivat sekä sijaishuollon ihmissuhteet että vanhemmat ja muu lähiverkosto. Nuoren selviämistä uhkaavia seikkoja olivat vanhempien ja suvun vaikeus elämässä pärjäämisessä sekä nuoren psyykkistä terveyttä uhkaavat tekijät. Steinin (2006) mallin mukaan sijaishuollosta itsenäistyneet nuoret voidaan jakaa kolmeen kategoriaan. Ensimmäiseksi nuoriin, jotka “siirtyvät elämässä eteenpäin” ja pääsevät yli ongelmistaan ja pärjäävät elämässään, hankkivat koulutuksen ja huolehtivat terveydestään. Vaikka heillä olisi vaikeuksia, he osaavat hakea apua. Heillä on kokemus saadusta avusta ja he luottavat yhteiskuntaan sekä itseensä. Toinen kategoria on “selviytyjät”, he sinnittelevät elämänsä ja saavat kenties niukkaa apua, mutta pärjäävät silti. Kolmas ryhmä on “uhrit”, joille huono-

osaisuus kasaantuu niin ennen sijoitusta, sen aikana kuin sijoituksen jälkeen. (Stein 2006, 430–431.)

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuissa 2012:6 (Vario ym. 2012) nousi myös esiin, että sijoitetut nuoret kokevat ettei heitä kuulla. Nuoret kokevat, että lasten ja aikuisten välisessä kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa on parannettavaa. Nuoret kokevat myös ongelmalliseksi sen, että tapaamisia oman sosiaalityöntekijän kanssa on liian harvoin. Lastensuojelulaissa (417/2007) 20§ ja 21§:ssä on säädetty, että lasten mielipide ja toivomukset tulee selvittää. (Vario ym. 2012, 14–23.) Nuorilla ei myöskään ole tarkkaa tietoa siitä, mitä jälkihuolto tarkalleen ottaen tarkoittaa ja millaisia palveluita heidän on mahdollista saada. Suhteellisen yleisesti jälkihuolto käsitetään taloudelliseksi avuksi ja nuoret haluavat tietoa myös siitä, mihin muuhun konkreettiseen apuun jälkihuoltoa voi saada. Nuorilla on erilaisia kokemuksia jälkihuollosta ja tapaamiset sosiaalityöntekijän kanssa ovat auttaneet nuoria saamaan tietoa tarvitsemistaan palveluista. Nuorten mielestä on tärkeää, että heillä on sijaishuollossa mahdollisuus harjoitella itsenäistymistaitoja, jotka tukevat omassa elämässä pärjäämistä. Nuoret kaipaavat jälkihuoltoon erityisesti sosiaalista tukea ja henkilöä, jonka puoleen voi tarvittaessa kääntyä ja saada apua. Nuorten toiveena on, että lakiin kirjattaisiin tarkemmin kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämisestä, jotta kaikki jälkihuoltonuoret olisivat samassa asemassa. (Vario ym. 2012, 34–37.)

Huotarin (2010) johtopäätöksiä jälkihuollon kehittämiseksi on selkeämpi arviointi nuoren taidoista elämänhallinnasta. Hän suosittelee nuorille erilaisia interventio-ohjelmia esimerkiksi rahan käytöstä, luottotietoudesta sekä siitä, miten hakeudutaan koulutukseen tai työelämään. Huotari näkee, että nuoren identiteetin löytyminen on edellytys aikuistumisesta ja elämänhallinnasta. Kun nuoren ammatillinen identiteetti on löytymättä, hän on riippuvainen vanhemmistaan tai yhteiskunnasta. Tutkimuksessa tämä oli nuorilla vielä kesken. Huotari pohtiikin jälkihuollon jatkumista mahdollisesti 24–25-vuotiaaksi, jotta nuori saisi opiskelunsa päätökseen. (Huotari 2010, 89–93.) Myös Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisussa 2012:6 jälkihuollon päättymisikää ehdotettiin nostettavaksi 21 vuodesta 25 ikävuoteen. (Vario ym. 2012, 34–35.)

Huotarin (2010, 89–93) tutkimuksessa jälkihuollon loppuminen pelotti nuoria, joilla oli koulutus kesken. Tällä tiedolla olisi todennäköisesti myös laajempi yhteiskunnallinen merkitys sekä taloudellisesti että inhimillisesti nuoren syrjäytymisvaaran estämiseksi. Myöskään jälkihuollolle asetetut tavoitteet siitä, että nuori itsenäistyisi sen aikana omillaan toimeen tulevaksi aikuiseksi ja saisi elämänhallinnan käsiinsä, eivät toteudu. Toisaalta ne nuoret, jotka eivät sitoudu jälkihuoltoon eivätkä opiskeluun tai työntekoon, voisi Huotarin mielestä siirtää aikuissosiaalityön asiakkuuteen esimerkiksi työpajatoimintaan tai kuntouttavan toiminnan piiriin. Huotari päätteli tutkimuksen tulosten perusteella, etteivät jälkihuolto-prosessin taloudelliset, materiaaliset eivätkä vuorovaikutukselliset tukimuodot ole riittäviä itsenäistämään nuorta. Jälkihuoltoa tulee kehittää suunnitelmallisemmaksi, nuorta osallistavammaksi, tavoitteelliseksi ja yksilölliseksi toiminnaksi. Hän toteaa, että jälkihuollon loputtua osa nuorista kykenee itsenäiseen elämään, vaikka aikuistuminen on kesken.

Vario ym. (2012) ehdottavat toimenpiteitä sijaishuollon päättymisen jälkeen. Nuoren muuttaessa pois sijaishuoltopaikasta eivät hänen taustansa ja sijoitushistoria ole hänelle täysin selkeytyneet, vaan nuori tarvitsee yhä apua niiden läpikäymisessä. Nuori tarvitsee myös apua käytännön asioiden hoitamisessa. Sijoituksen päättymisen on osalle nuorista riski syrjäytymiselle. Jälkihuolto- nuorella tulee olla pysyviä ihmissuhteita ja nuoren lähi- ja tukiverkostot tulee selvittää ajoissa ennen jälkihuoltoon siirtymistä. Nuorella on oltava aikuinen, johon voi aina tarvittaessa ottaa yhteyttä. Muita toimenpide- ehdotuksia paremmasta jälkihuollosta on jälkihuollon alkaminen hyvissä ajoin ennen itsenäistymistä. Jälkihuollon käytänteet eivät saisi olla kiinni siitä, missä kunnassa nuori asuu, vaan jälkihuollon tulisi olla kaikille samantasoista, resursseista riippumatta. (Vario ym. 2012, 34–37.)

Jälkihuoltoon on kiinnitetty viime vuosina enemmän huomiota ja sitä on ryhdytty kehittämään ja vahvistamaan. Jälkihuollon merkitykseen nuoren arjenhallinnassa, vastuunotossa ja vuorovaikutustaidoissa on kiinnitetty enemmän huomiota, koska sijaishuollon aikana saavutettujen hyvien asioiden on nähty menevän hukkaan, mikäli kaikki tuki on loppunut sijoituksen päättyessä. Nuoren on tärkeä oppia tunnistamaan omia voimavarojaan ja suhtautumaan luottavaisesti

selviytymiseensä. Tämän lisäksi nuori tarvitsee rinnalla kulkijoita ja nuoren tarpeiden mukaista tukea. (Känkänen 2009, 238–239.)

Valtiovarainministeriön julkaisussa Sipilä ja Österbacka (2013) toteavat, että lastensuojelun järjestäminen on kunnan vastuulla. Kuntien kannattaa valvoa, että lastensuojelutyö tehdään hyvin ja kannattavasti. Olisi siis kunnan kannalta järkevää, että sama taho olisi vastuussa sekä lastensuojelun ennaltaehkäisyyn kustannuksista kuin korjauskustannuksista. Tällöin lastensuojelua ei kuormitettaisi liikaa, vaan työ tehtäisiin siellä missä se olisi tarpeen tehdä. (Sipilä & Österbacka 2013, 65–66.) Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksesta (6/2012) ilmenee, että lapsen etu toteutuu jälkihuollossa vaihtelevasti, riippuen siitä missä kunnassa lapsi asuu. Jälkihuollossa olevia nuoria tuetaan taloudellisesti, mutta itsenäistymisessä tarvittava henkilökohtainen tuki ja ohjaus eivät ole riittävää. Jälkihuollon järjestämiseen kunnissa tulisikin kiinnittää enemmän huomiota. (Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksia 6/2012, 118–119.) Lastensuojelulaki velvoittaa kunnat tekemään hyvinvointisuunnitelman lapsille ja nuorille. Tätä suunnitelmaa tulisi tarkistaa vähintään kerran neljässä vuodessa ja suunnitelma tulisi ottaa huomioon kunnan talousarviota tehtäessä. Käytännössä useista kunnista puuttuu talouden ja yhdyskuntasuunnittelun näkökulmat kokonaan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmista. (Kananaja ym. 2013, 67–68.)

Laadukkaan lastensuojelutyön takeena on riittävästi resursoitu lastensuojelutyö. Tällöin sosiaalityöntekijöiden määrä on riittävä suhteessa hänen asiakkaidensa määrään. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat kuormittuneita, eikä sosiaalityöntekijällä aina ole aikaa tavata itsenäistyvää nuorta riittävän usein. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuminen, epäpätevät työntekijät tai työntekijöitä puuttuu kokonaan, vaikuttaa siihen miten nuoret saavat jälkihuoltopalveluita. Mikäli sosiaalityöntekijöiden työmäärät saadaan vastaamaan sosiaalityöntekijä resursseja, antaa se mahdollisuuksia tehdä ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä ja lisää resursseja jälkihuoltoon. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 45.) Suomessa on kroonistunutta sosiaalityöntekijäpulaa, joka uhkaa paheta lähivuosina eläköitymisen myötä. Tehtävärakenteen muutoksen avulla ei voida ratkaista työntekijäpulaa, mutta sillä saadaan helpotusta tilanteeseen. Kuntiin tulisi saada riittävä määrä sosiaaliohjaajan vakansseja helpottamaan sosiaalityöntekijöiden

työpaineita. Sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja tekisivät työtä yhdessä perheiden kanssa työmäärää jakaen ja tehtäviä uudelleen organisoiden. (Sinko & Muuronen 2013, 38.)

## 2.4 Nuoren itsenäistyminen

Nuoruus on ikäkausi, jolloin lapsi kehittyy nuoresta aikuiseksi. Eriksonin (1982) kehitysteoriaa on käytetty lähteenä useissa nuoruusikää käsitteleviä tutkimuksissa. Kehitysteoriassaan Erikson tarkastelee ihmisen yksilöllistä kehittymistä, mikä on koko elämän mittainen tapahtuma. Siinä yhdistyvät niin biologiset, psykologiset kuin sosiaaliset tapahtumat. Ihmisen kehitykseen vaikuttaa perhe, yhteisö ja yhteiskunta ja koko kansakunta. Erikson jakaa ihmisen kehittymisen kahdeksaan kehitysvaiheeseen, joissa jokaisessa on omat kehitystehtävänsä. Nuoruusikä (12–22 vuotta) on identiteetin rakentamisen aikaa, on tärkeää, että nuori hyväksyy itsensä ja löytää oman identiteettinsä. Oman identiteettinsä rakentamisessa nuori tarvitsee samaistumisen kohteita. Nuori on herkkä ympäristönsä arvostelulle, ihanteille sekä normeille. (Erikson 1982, 31, 247–250.)

Nuoren kasvuun ja kehitykseen vaikuttavat perimä, ympäristö ja nuoren oma aktiivisuus. Nuorella voi olla vahvuuksia, jotka ympäristön tuen ja oman aktiivisuuden vaikutuksesta voivat muotoutua lahjakkuudeksi. Nuori itse ja ympäristö asettavat nuorelle tavoitteita ja haasteita myöhempää elämää varten. Nuoren kasvua ja kehitystä tulee tukea antamalla nuorelle rakkautta, ymmärtämystä ja turvaa. Tavoitteena on, että nuori vähitellen irrottautuu kasvuympäristöstä ja siirtyy itsenäiseen elämään. Aikuisen tehtävänä on auttaa nuorta löytämään omat vahvuutensa ja onnistumisen kokemusten kautta saamaan itseluottamusta. (Aaltonen ym. 2003, 15.) Kasvattaminen on tasapainottelua kasvun ohjauksen ja nuoren omien valintojen mahdollistamisen välillä. Kasvattamisen tulisi olla nuoren minuutta tukevaa, nuorelle tulisi antaa mahdollisuuksia kehittymiseen niin että nuori itse valitsee minkälainen ihminen hänestä kasvaa. (Hämäläinen & Nivala 2008, 59–72.)

Kehitys nuoresta aikuiseksi vaatii runsaasti voimavaroja ja häiriö jossakin kehitysvaiheessa vaikuttaa nuoren elämään kokonaisvaltaisesti. Nuoren kanssa työskenteleviltä aikuisilta vaaditaan tietoa ja ymmärrystä nuoren kehitysvaiheista,

jotta he osaavat tukea nuorta. Merkit pahasta olost ja häiriöt normaalissa kehityksessä pyritään havaitsemaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jolloin nuori parhaiten hyötyy tukitoimista. Heikoillakin ollut nuori saa korjaavia kokemuksia ja mahdollisuuden tulevaisuuden rakentamiseen turvallisen ympäristön, läheisten ihmissuhteiden ja myönteisten kokemusten kautta. (Aaltonen ym. 2003, 16.)

Hännisen ja Yljoen (2004) mukaan Freudin (1923/1962) opeissa nuoruusikä on muutosten mahdollisuus, silloin voi korjata persoonallisuuden kehityksessä olevia puutteita. Nuori kyseenalaistaa aiemmin oppimansa tai totuutena pitämänsä, arvioiden asiat uudelleen. Itsensä mittaamista ja oman toiminnan arvioimista tapahtuu läpi aikuisuuden. Muutos on epävarmuuden sietämistä ja vanhasta irti päästämistä. (Hänninen & Ylijoki 2004, 251–253.) Hämäläinen ja Nivala (2008) korostavat nuoren sosiaalisen identiteetin muokkaantumisesta suhteessa erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin ja yhteisöihin valmistavan nuorta yhteiskunnan jäseneksi. Heidän mukaansa kasvatus on vuorovaikutussuhteen lisäksi sosiaalista toimintaa, millä on myös yhteisöllisesti merkitystä. Kasvatukseen vaikuttaa fyysinen ympäristö sekä sosiaalinen todellisuus. Kasvatuksen keskeinen tehtävä on kasvattaa nuoria sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön toimintakykyiseksi jäseneksi. (Hämäläinen & Nivala 2008, 150–156.)

Sinikka Aapolan (2005) artikkelin mukaan aikuisuudelle on määritelty sekä institutionaalisia tai materiaalisia ulkoisia kriteereitä kuten opiskelujen lopettaminen, omaan asuntoon muuttaminen ja taloudellinen toimeentulo, että henkisiä kriteerejä kuten vastuunotto omista asioista sekä emotionaalinen riippumattomuus vanhemmista. Aikuisuuden saavuttaminen on prosessi, johon liittyy itsenäisyyden harjoittelua eri elämänalueilla, tavoitteena henkinen ja taloudellinen riippumattomuus sekä omien asioiden hoitaminen ilman vanhempien apua. (Aapola 2005, 270.)

Reetta Salonen (2005) on todennut suomalaisten nuorten kokevan, että oppiakseen ottamaan vastuuta elämästään ja selviämään vaikeuksista on itsenäistyttävä ja lähdettävä lapsuudenkodista. Aikuistumisprosessiin kuuluvat vaikeudet elämässä ja niiden selvittäminen. Omilleen muuttaminen koetaan tärkeäksi osaksi aikuistumisprosessia, sillä omillaan asuva nuori mielletään helpommin aikuiseksi.

Itsenäistymiseen kuuluu olennaisesti vastuun ottaminen ja vastuun kantaminen omasta itsestä. (Salonen 2005, 84–85.)

Valtionvarainministeriön julkaisuissa (11/2013) pohditaan sitä, että yhteiskunta asettaa yhä suuremmat vaatimukset aikuistuvalla nuorelle. Työelämä asettaa tiukat odotukset nuorelle. Yhä useampi perhe kohtaa vaikeuksia täyttää nämä odotukset. Ennaltaehkäisyllä ja riittävällä tuella yhteiskunta pystyy auttamaan nuoria ja heidän perheitään. Vaikka ennaltaehkäisyn vaikuttavuustutkimukset ovat pääasiassa ulkomaisia, on ne verrattavissa suomalaisen lastensuojeluun. (Sipilä & Österbacka 2013, 61–62.)

## 2.5 Nuoren elämäntilanne

Elämäntilanne on luottamusta siihen, että voi itse ohjata elämäänsä ja päättää asioistaan. Itsensä arvostaminen ja realistinen käsitys omista tavoitteista ja voimavaroista kuuluvat hyvään elämäntilanteeseen. Silloin kun elämäntilanne on hyvä, elämä koetaan mielekkäänä ja merkittävänä. Nuori kykenee omistautumaan asioille ja saavuttamaan asettamansa tavoitteet sekä jaksaa vastoinkäymisissä ja vaikeissa tilanteissa, eikä vaadi itseltään liikaa. Toisinaan elämässä kohdataan vastoinkäymisiä ja pettymyksiä, jotka horjuttavat elämäntilanteen tunnetta. Vaikeita elämäntilanteita voivat olla esim. läheisen kuolema tai väkivallan kohteeksi joutuminen. Useat järkyttävistä ja yllätyksellisistä tilanteista ovat sellaisia, ettei niihin voi itse vaikuttaa. Joskus elämäntilanteen tunne saattaa heikentyä ja luottamus itseensä sekä realismi omista tavoitteista katoaa. Seurauksena voi olla masennusta, uupumusta tai liiallista alkoholinkäyttöä. (Nyyti ry 2013.)

Elämäntilannetta on sekä ulkoista että sisäistä. Ulkoinen elämäntilanne on sitä, miten nuori hallitsee elämän perusasiat. Sisäinen elämäntilanne taas on nuoren tunne siitä miten hän elämänsä hallitsee. Vaikka nuorella olisi ulkoinen elämäntilanne kunnossa, voi hän tuntea olevansa yksinäinen tai onneton. Sisäinen elämäntilanne voi joutua koetukselle elämäntilanteen muuttuessa, esimerkiksi muutto voi olla tällainen tai itsenäistyminen omaan asuntoon. (Ihalainen & Kettunen 2011, 100.) Nuorta pitää opettaa siinä, että liian tarkkoja suunnitelmia omasta elämästä ei voi tehdä. Kenelläkään ei ole täydellistä elämäntilannetta. Se, että kykenee sopeutumaan elämässä tapahtuviin muutoksiin

eikä kriisi lamaannuta omaa elämää, on sisäistä elämänhallintaa. (Ruishalme & Saaristo 2007, 14–15.)

Nuori tarvitsee elämäänsä säännönmukaisuutta ja järjestystä. Nuoren arkea jäsentävä ja koossa pitävä toiminta koostuu jokapäiväisistä ja säännönmukaisista toiminnoista ja valinnoista, joista muodostuu elämäntapa. (Ihalainen & Kettunen 2011, 13.) Perustan aikuisiän hyvinvoinnille luovat nuoruudessa omaksuttu elämäntapa, koulutus ja elämänuran valinta. Hyvinvointiin vaikuttavat myös nuorena omaksutut psyykkiset ja sosiaaliset toimintamallit. Myös nuorena opitut ruokailu- ja lepotottumukset sekä muut arkea rytmittävät tavat jäävät usein pysyviksi. (Aarnio-Tervo, Marttinen & Passiniemi 2010, 3.)

Nuorten omaa toivoa ylläpitävää ja vahvistavaa toimintaa tutkittaessa tuli esiin, että nuorten selviämistä muuttuvassa elämäntilanteessa auttoi myönteinen asennoituminen elämään. Vaikka elämä olisi välillä kohdellut kaltoin, myönteinen asennoituminen auttoi selviytymisessä. Usko tulevaisuuteen auttoi ylläpitämään tulevaisuuteen uskomista. Realistinen haaveilu ja tavoitteiden asettelu auttoivat nuoria. Mitä tarkemmin nuori tiesi mitä tulevaisuudelta tahtoo, sitä varmemmin hän asetti itselleen tavoitteita. Osa nuorista uskoi kohtaloon ja he eli suunnittelematta tulevaisuuttaan. Nuorilla oli halu toteuttaa tavoitteensa tulevaisuudessa. Nuoria auttoi hyväksymään elämäntilanteensa se, että elämä on jatkuvaa muutosta. Menneen ymmärtäminen oli keino löytää tarkoitus kärsimyksilleen ja ajattelulle, etteivät kärsimykset olleet turhia. Nuoren keinoja selviämisessä oli esimerkiksi musiikin kuuntelu, lukeminen ja elokuvat. Tärkein nuorta tukeva asia oli kaverit. Kaverit olivat merkittävämpiä kuin oma perhe. Kavereille nuori pystyi uskoutumaan vaikeissakin asioissa, koska kaverit ymmärsivät paremmin kuin omat vanhemmat. Toki oma perhe oli myös tärkeä tuki. (Tikkanen 2012, 41–47.)

### 3 ANNALAN KASVURENGAS OY

Annalan Kasvurengas Oy on yksityinen lastensuojelulaitos Iitissä. Annalassa on kaksi seitsemän paikkaista yksikköä, Kujansuuntie sekä Ravitie. Kujansuuntie on perustettu 2002 ja Ravitie 2004. Molemmat yksiköt on tarkoitettu 10–18/21-vuotiaille lapsille tai nuorille, jotka ovat sijoitettu joko avohuollon tukitoimena tai huostaanotettu. Suurin osa Annalaan sijoitetuista nuorista käy perusopetuksessa. Annalan vahvuus on lasten ja nuorten peruskoulun loppuun suorittamisessa. Osa nuorista jatkaa jatko-opintojaan Annalasta käsin ja osa palaa takaisin kotiin, jos sijoitukselle ei ole enää tarvetta. (Annalan Kasvurengas Oy 2014.)

Laitoksen jälkihuolto on mahdollista kaikille Annalassa sijoitettuna olleille lapsille ja nuorille. Jälkihuolto voi olla joko tukihenkilö toimintaa tai tiivistä sijaishuollon kaltaista toimintaa jälkihuoltosopimuksen mukaan.

Tukihenkilötoimintaa voi olla esimerkiksi tukihenkilön ja nuoren tapaamiset viikoittain. Ne voivat olla sisällöltään esimerkiksi yhdessä harrastamista, ruokailua tai asioiden hoitoa. Jälkihuollossa olevaa nuorta voidaan tavata useamminkin, mikäli nuori tarvitsee vahvempaa tukea, esimerkiksi saattamista työharjoittelupaikkaan. Annalan Kujansuuntien yksikön pihapiirissä on asunto, mikä on tarkoitettu itsenäistymistä harjoittelevalle nuorelle. Pihapiirissä nuori voi harjoitella itsekseen asumista, arkisten askareiden hoitamista sekä valmistautua itsekseen asumiseen turvallisesti henkilökunnan välittömässä läheisyydessä. Tässä vaiheessa nuorta ohjataan tarpeen mukaan. Annalan oma itsenäistymisasunto on Kausalan keskustassa. Siihen on mahdollista muuttaa sovitusti ennen jälkihuollon alkamista sekä asua jälkihuollon aikana. (Annalan Kasvurengas Oy 2014.)

Annalan jälkihuolto voi tapahtua myös nuoren opiskelu- tai kotipaikkakunnalla Annalan lähietäisyydellä. Tällöin henkilökunnasta valitaan kaksi ihmistä, jotka hoitavat nuoren jälkihuoltoa asiakassuunnitelmassa sovitulla tavalla. Jälkihuolto voi olla useita tapaamisia viikossa, viikoittain tai kerran kuussa tapahtuvia nuoren ja tukihenkilön välisiä tapaamisia. Jälkihuollon tapaamisten määrä sovitaan nuoren, sosiaalityöntekijän, Annalan ja mahdollisesti nuoren läheisten kanssa. Tapaamisten lisäksi nuoren kanssa ollaan puhelinyhteydessä tarpeen mukaan tai vain kuulumisia kysellen. (Annalan Kasvurengas Oy 2014.)

Annalan kaikki entiset nuoret ovat tervetulleita käymään sovitusti, oli heillä jälkihuoltoa tai ei. Annala tukee entisiä nuoria matkakustannuksissa, jotta heillä olisi mahdollisuus vieraillla Annalassa. Tällä hetkellä Annalassa on ollut 40 nuorta, joiden sijoitus on päättynyt.

## 4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

### 4.1 Tutkimusongelma

Opinnäytetyössämme haastattelimme neljää Annalasta itsenäistynyttä nuorta ja selvitimme miten nuoret ovat kokeneet heille tarjotun jälkihuollon. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millä tavoin nuori on kokenut jälkihuollon sekä minkälaista ohjausta ja tukea nuori toivoo saavansa itsenäistyessään ja muuttaessaan omilleen. Halusimme myös tietää minkälainen merkitys on jälkihuollolla siihen miten hyvin nuori kokee pärjäävänsä itsenäistymisvaiheessa. Tavoitteena on selvittää, minkälaista jälkihuollon tulisi olla nuoren näkökulmasta.

Tarkoituksena on antaa lisää keinoja lastensuojelun työntekijöille jälkihuollon tuottamiseen niin, että se parhaiten palvelee itsenäistyvää nuorta. Tarkoituksena on selvittää itsenäistymistä tukevia toimia, kehittää uutta sekä vahvistaa jo toimivia osa-alueita.

### 4.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmäksi valitsimme laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kuvataan todellista elämää ja pyritään saamaan tietoa siitä. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta, käsitellä sitä ainutlaatuisena ja saada siitä mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva. Aineisto ja tieto kerätään ihmisiltä ja ollaan kiinnostuneita tapausten yksityiskohtaisista rakenteista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157–160.) Selvitimme Annalan nuorten kokemuksia jälkihuollosta ja mielestämme laadullinen lähestymistapa oli paras tapa selvittää niitä. Aineiston tutkimukseen saimme teemahaastattelun avulla ja aineiston analysoimme sisällönanalyysin keinoin. Haastattelu on yksi yleisimmistä aineistonkeruu muodoista laadullisessa tutkimuksessa. Haastattelussa on haastattelijalla mahdollisuus tarkentaa kysymystä tai oikaista väärinymmärrys. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 71; 73.)

Haastattelimme neljää Annalasta itsenäistynyttä nuorta, jotka ovat olleet Annalan jälkihuollossa. Pyysimme Annalan henkilökunnalta apua haastateltavien

valintaan. Annalasta pois lähteneitä nuoria on 40, kaikki heistä eivät ole ottaneet jälkihuoltoa Annalasta poislähtiessään. Päätimme haastateltavien määräksi neljä, jotta työn määrä pysyy kohtuudessa suhteessa opinnäytetyön tarkoitukseen.

Valitsimme haastateltavaksi nuoria, jotka asuvat noin 100 kilometrin säteellä Annalasta, jotta haastattelumatkat eivät olisi kohtuuttomia. Tutkimusta tehdessä käytettävissä olevat resurssit määräävät haastateltavien lukumäärän (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85). Haastateltavat nuoret ovat muuttaneet pois Annalasta 1-7 vuotta sitten. Päättelimme nuorten muistavan, millaista jälkihuoltoa heille oli tarjottu ja mitä he olivat ottaneet vastaan. Kuitenkin he ovat asuneet omillaan jonkin aikaa ja saaneet etäisyyttä Annalaan, jotta voivat arvioida jälkihuoltoa realistisesti. Valitsimme haastatteluun neljä ensimmäiseksi lupautunutta haastateltavaa, joilla on kokemus tutkittavasta asiasta. Laadullisen tutkimuksen etu on, että siinä voidaan valita haastateltavat (Tuomi & Sarajärvi 2013, 74). Laadullisessa tutkimuksessa neljä haastateltavaa on riittävän suuri määrä kuvaamaan heidän kokemusta tutkittavasta aiheesta. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että haastateltavilla on omakohtaista kokemusta tutkittavasta asiasta. Tutkittavan aineiston koolla ei ole niin suurta merkitystä kuin tutkittavan kokemuksella (Tuomi & Sarajärvi 2013, 74.)

Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelussa edetään etukäteen valittujen teemojen mukaan, joista tehdään tarkentavia kysymyksiä.

Teemahaastattelussa pyritään löytämään vastauksia tutkimusongelman tai tutkimustehtävän mukaisesti. Valitut teemat perustuvat tavallisesti tutkimuksen viitekehykseen eli jo aiemmin tiedettyihin asioihin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 75.)

Teemahaastattelussa haastattelun aihealueet suunnitellaan etukäteen ja ne käydään haastateltavan kanssa läpi. Teemahaastattelua käytetään usein, koska se toisaalta antaa riittävää liikkumavaraa, mutta toisaalta teemoittelu auttaa myös rajaamaan aihetta. Näin pysytään tutkittavassa aiheessa eikä rönsyillä liikaa.

Teemahaastattelussa aiheesta on mahdollisuus saada syvällistäkin tietoa, jos vain haastatteliija osaa "vetää oikeista naruista". Myös teemahaastattelu on luonteeltaan sellainen, että se sopii pienen kohderyhmän tutkimiseen. (Kananen 2008, 73–74.)

Teemahaastattelulla kartoitimme Annalasta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia jälkihuollosta, itsenäistymiseen liittyviä vaiheita sekä tämänhetkistä elämäntilannetta. Haastattelimme vain täysi-ikäisiä itsenäistyneitä nuoria.

Tutkimuksella selvitimme miten nuoret ovat kokeneet jälkihuollon, minkälaista apua nuoret itsenäistymisvaiheessa tarvitsivat ja minkälaista sen olisi pitänyt olla heidän näkökulmastaan. Teemahaastattelussa haastatteli käy etukäteen valitut teemat läpi, mutta kysymysten järjestys tai laajuus voi vaihdella haastatteluissa. Teemahaastattelun avulla pyrimme saamaan vastauksen tutkimuskysymykseemme. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 75–134, Eskola & Suoranta 2008, 86.)

#### 4.3 Haastattelujen toteutus

Toinen meistä kertoi Annalan jouluateriailla 2012, että tämänkaltainen tutkimus on tulossa ja kertoi mahdollisesta yhteydenotosta ja haastattelusta. Haastateltavien valintaan pyysimme apua Annalan työntekijöiltä. Haastateltaviksi pyysimme neljä Annalassa sijoitettuna ollutta nuorta, jotta työmäärä pysyisi kohtuullisena. Nuorten jälkihuolto oli päättynyt maksimissaan neljä vuotta sitten.

Haastateltaviksi valitsimme sekä tyttöjä että poikia, jotka asuivat noin sadan kilometrin säteellä Annalasta. Henkilökohtaisten haastattelujen toteuttaminen oli siten helpompaa. Toinen meistä kysyi nuorten halukkuutta osallistua tutkimukseen sekä facebookin kautta että puhelimitse. Haastatteluun osallistuville nuorille kerroimme tutkimuksen aiheesta etukäteen, jotta he voivat rauhassa miettiä sitä, minkälaista jälkihuoltoa heillä on ollut ja miten sitä tulisi kehittää.

Haastattelut toteutimme marraskuussa 2013 sekä Annalassa että nuoren kotona, nuorten toiveiden mukaisesti. Haastattelut nauhoitimme kahdella digitaalisella nauhurilla. Teimme haastattelut Annalan harrastetilassa, jota käytetään myös vierashuoneena. Tila on erillään päärakennuksesta, joten saimme tehdä haastattelut ilman ulkopuolista häiriötä. Haastattelutilanteessa oli läsnä vain haastateltava ja haastattelijat. Istumapaikat valitsimme nuorten pyynnöstä niin, että tuttu aikuinen istui nuoren vieressä. Nuoren kotona tehtävässä haastattelussa olivat läsnä vain nuori ja haastattelijat. Nuoren kotona teimme haastattelun olohuoneessa nuoren toiveesta. Ennen jokaista haastattelua keskustelimme vapaamuotoisesti, jotta haastateltava tuntisi olonsa vapautuneeksi eikä jännittäisi. Kerroimme nuorille haastattelun aiheesta ja kysymyksistä etukäteen. Annoimme nuorille ennen haastattelun alkua vielä kirjeen (liite 1), jossa kerroimme tarkemmin haastattelun tarkoituksesta ja tutkimuksesta. Kerroimme nuorille, että

heillä on oikeus keskeyttää haastattelu halutessaan tai kieltäytyä vastaamasta kysymyksiin. Kerroimme nuorille, että heillä on mahdollisuus kieltää haastattelun käyttö myöhemmin. Kerroimme nuorille myös, että haastattelumateriaalit tuhoetaan tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Lisäksi rohkaisimme nuoria antamaan myös kriittistä palautetta Annalan tavasta itsenäistää nuoria. Lisäksi annoimme nuorille meidän molempien yhteystiedot. Haastattelu on ennalta suunniteltua tiedon keräämistä. Haastattelu on haastattelijan alulle panemaa ja johtamaa vuorovaikutusta. Haastattelijan tulee pitää yllä haastateltavan motivaatiota. Se on haastattelijan ja haastateltavan välistä luottamuksellista toimintaa. (Metsämuuronen 2009, 243–245.)

Teimme haastattelut teemahaastattelurungon (liite 2) mukaan. Lisäksi tarkensimme kysymyksiä annettujen vastausten perusteella pitäytyen haastattelun teemassa. Pyrimme tekemään haastattelutilanteen mahdollisimman rennoksi ja mukavaksi valitsemalla tuttu ja häiriötön tila sekä rohkaisemalla nuoria kertomaan rehellisesti oman mielipiteensä. Korostimme nuorille, ettei kysymyksiin ole oikeita tai väriä vastauksia. Välillä vaikutti siltä, että nuoret olisivat halunneet meidän kommentoivan heidän vastauksiaan, ja saada vahvistuksen vastauksen oikeellisuudesta. Toinen meistä vahvisti muutaman kerran nuoren vastauksen tai mielikuvan asiasta oikeaksi. Yksi haastateltavista halusi keskeyttää haastattelun. Annoimme hänelle mahdollisuuden keskeyttää haastattelu kokonaan, mutta hän halusi jatkaa haastattelun loppuun hetken kuluttua. Haastattelut kestivät puolesta tunnista tuntiin.

#### 4.4 Aineiston analyysi

Tutkimuksemme aineiston analyysimenetelmäksi valitsimme sisällönanalyysin, joka on yksi perusanalyysimenetelmä laadullisessa tutkimuksessa. Se voidaan väljän teoreettisen kehityksensä vuoksi liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 91.) Tässä työssä olemme analysoineet neljän Annalassa sijoitettuna olleen nuoren teemahaastattelua. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkijan tulee tuntea aiheensa perinpohjaisesti ja sisäistää tutkittavat käsitteet. Tutkija sisäistää aiheensa ja löytää sille teoreettisen pohjan ajatuksen tasolla. Aineisto luokitellaan karkeasti keskeisimpien teemojen mukaan,

jonka jälkeen tutkimusongelmaa ja käsitteitä täsmennetään. Kvalitatiivisen aineiston analyysin tarkoituksena on selkeyttää aineistoa ja tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. (Metsämuuronen 2009, 254–257, Eskola & Suoranta 2008, 137.)

Haastattelujen jälkeen molemmat litteroimme kaksi haastattelua digitaalisista nauhureista, jonka jälkeen vielä kuuntelimme niitä uudelleen ja tarkastimme toistemme litteroinnit. Litteroitua aineistoa kertyi 18 sivua, rivivälillä 1,5 ja fonttikoko 12. Haastattelujen litteroinneissa jätimme pois paikkakuntien ja työnantajien nimet, jotta nuoria ei voisi tunnistaa niiden tietojen perusteella. Aineiston analysoinnin ensimmäinen vaihe laadullisessa tutkimuksessa on litterointi eli aineiston sanatarkka puhtaaksi kirjoittaminen. Laadullinen analysointi jakautuu sisällön, henkilösuhteiden, sosiaalisten tyyppien ja sosiaalisten rakenteiden mukaan tapahtuvaan analyysiin. (Metsämuuronen 2009, 253–255.)

Litteroinnin jälkeen varsinaisen analysoinnin teimme yhdessä. Aineisto oli määrällisesti pieni, koska haastattelimme vain neljää nuorta. Tutkimusongelmana oli selvittää Annalassa sijoitettuna olleiden nuorten kokemuksia jälkihuollosta, jälkihuollon merkityksestä itsenäistymiselle sekä jälkihuollon kehittämisehdotuksia. Analysointia aloittaessamme teimme päätöksen, että etsimme tekstistä kaikki ilmaisut liittyen jälkihuoltoon, sen merkitykseen ja kehittämiseen. Lisäksi aineistosta nousi esiin ilmaisuja nuoren omasta vastuusta. Aineiston analyysiyksikkönä käytimme lausetta. Ylivivivasimme erivärisillä tusseilla jokaiseen teemaan liittyvät lauseet. Keräsimme lauseet aineistosta ja pelkistimme ne eli karsimme tutkimuksen kannalta epäolennaisen tiedon pois. Leikkasimme arkista irti eriväriset retusoidut lauseet. Nämä lauseet ryhmittelimme eli klusteroimme, jolloin aineistosta etsittiin samankaltaisia kuvaavia käsitteitä. Ryhmittelyn tarkoituksena oli muodostaa tutkimukselle perusta ja löytää kuvauksia tutkittavasta asiasta. Tutkimustuloksissa monessa kohdassa oli useampaan teemaan sopivia kohtia, mikä teki aineiston käsittelystä haastavaa. Lopuksi aineistosta erotettiin tutkimuksen kannalta olennainen ja valikoitu tieto, minkä perusteella muodostettiin teoreettisia käsitteitä eli abstrahoitettiin aineisto.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä vastaus tutkimustehtävään saatiin yhdistelemällä käsitteitä. Tulkinnan ja päättelyn avulla empiirisestä aineistosta edettiin kohti käsitteellistä näkemystä tutkittavasta asiasta. Ryhmittelimme aineiston alakategorioihin ja niitä yhdistelemällä saimme luoduksi kolme yläkategoriaa. Yhdistimme yläkategoriat ja saimme yhden yhdistävän kategorian (liite 3). Käyttämämme menetelmät ovat yhteneviä aineistolähtöisen eli induktiivisen prosessin kanssa (Tuomi ja Sarajärvi 2013, 108 - 113).

## 5 TULOKSET

### 5.1 Nuorten kokemus jälkihuollosta

Haastateltujen nuorten mielestä jälkihuolto on nuoren tukemista itsenäiseen elämään ja se auttaa nuorta selviämään arjesta itsenäisesti. Jälkihuollon aikana nuori oppii miten yhteiskunnassa tulisi toimia. Nuoresta tulee omatoiminen yhteiskunnan jäsen, joka osaa hakea apua ja tukea ongelmiinsa. Nuorten mielestä jälkihuolto on nuoren auttamista ja neuvomista niin, että nuori tietää miten hoidetaan arkiset asiat ja otetaan vastuuta omasta elämästä. Haastateltu nuori kuvasi asiaa seuraavasti:

*Siis siihenhän kuuluu se että sopeutetaan nuori itsenäiseen elämään ja opitaan se miten selviydytään arjen askareista, laskujen maksamisesta ja kaikista muusta vastuullisesta hommista. Et se on niin ku lähinnä se pointti siinä jälkihuollossa, ainakin mun mielestä*

Kaksi nuorista oli tiiviisti Annalan jälkihuollossa vuodesta kolmeen vuoteen. Yksi haastateltavista asui Annalan itsenäistymisasunnossa useamman vuoden ja toisen kanssa tavattiin säännöllisesti omalla kotipaikkakunnalla. Annalan itsenäistymisasunnossa asuneella nuorella oli säännölliset tapaamiset kahden Annalan työntekijän kanssa viikoittain. Hänellä oli Annalan lisäksi tukeaan paikallinen kuntoutustiimi. Annalan tukihenkilöä nuoret tapasivat alussa tiiviisti, keskimäärin viikoittain. Annalan tukihenkilön kanssa käytiin syömässä, tekemässä hankintoja tai tavattiin nuoren kotona, lähinnä keskusteltiin. Annalan tukihenkilön tai muun Annalan henkilökunnan kanssa nuoret olivat tiiviissä puhelinyhteydessä, varsinkin haastavissa tilanteissa. Kaikilla haastatelluilla nuorilla oli tukihenkilö Annalasta vähintään puolen vuoden ajan. Jälkihuollon loppuvaiheessa Annalassa tukihenkilön tapaamiset vähenivät ja tarvittaessa tukea järjestettiin muualta. Yhdelle nuorelle järjestettiin päivätoimintaa Annalan jälkihuollon jälkeen. Jälkihuollon päätyttyä kaksi nuorta oli työelämässä ja kaksi toimeentulotuen varassa. Kolme nuorista koki että he olivat saaneet jälkihuollosta tarvittavat palvelut itsenäistymisen tueksi. Yhden nuoren kokemuksen mukaan hän koki jälkihuollon aikana palvelut riittäviksi, mutta jälkihuollon päätyttyä hän oli toista mieltä.

*Sitten muutin yksioon Kausalaan Annalan vuokraamiin tiloihin ja siellä opin niin ku itsenäistymään. Vuokraa ei tarvinnut maksaa ite vielä siinä vaiheessa, mutta kaikki nettilaskut ja tv-lupa joutu itte hoitaa.*

Kaksi nuorista sai varsinaiset jälkihuoltopalvelut omasta kunnastaan. Yksi nuorista sai lisäksi jälkihuoltoa oman paikkakunnan jälkihuoltoyksiköstä. Omalta paikkakunnalta saatu jälkihuolto oli pääasiassa asumisessa ja taloudellisissa asioissa avustamista. Muita jälkihuollon tukimuotoja olivat esimerkiksi tukiasunnon asumisohjaaja ja kuntouttava työtoiminta.

*Kävin siellä hoitaa niin ku asioita ja sit se (jälkihuoltotyöntekijä) vei ne sossuun joka oli samassa rakennuksessa. Joskus se kävi kotona, mut sit ku se meni siihen et kävin täyttää niitä lappuja, niin tavattiin jälkihuolto toimistossa.*

Haastatellut nuoret tapasivat jälkihuollon sosiaalityöntekijää vaihtelevasti. Osa nuorista tapasi sosiaalityöntekijää säännöllisesti vähintään kerran puolessa vuodessa, mutta osa vain kerran koko kolmen vuoden jälkihuollon aikana. Jokaiselle nuorelle tehtiin kirjallinen jälkihuoltosuunnitelma. Kolmen haastateltavan kohdalla jälkihuoltosuunnitelmaa tarkastettiin puolen vuoden tai vuoden välein. Yhden nuoren kanssa suunnitelmaa ei tarkastettu, eikä sosiaalityöntekijä ollut häneen yhteydessä koko jälkihuollon aikana, paitsi kerran puhelimitse. Nuoren jälkihuolto kesti kuitenkin kolme vuotta. Sosiaalityöntekijälle oli tullut ilmoitus, että nuori tarvitsi toimeentulotukea. Vasta tämän jälkeen, sosiaalityöntekijä soitti nuorelle ja kysyi hänen kuulumisiaan.

*Tapasin ehkä kerran, jos silloin. Ei oltu yhteydessä. Kerran näin tukihenkilön kanssa ja kerran sossu soitti. Ei tavattu ees silloin, kun jälkihuolto päättyi.*

Nuoret kertoivat saaneensa itsenäistymisrahaa, jolla olivat hankkineet mm. huonekaluja, television ja kotiin liittyviä tavaroita. Haastatelluista nuorista ne, jotka olivat työelämässä jälkihuollon aikana, eivät tuoneet esille taloudellisen tuen tarvetta jälkihuolto vaiheessa. Takuuvuokraan olivat työssäkäyvät nuoret saaneet tukea sosiaalitoimistosta, muuten he olivat maksaneet omat kulunsa itse. Annalasta oli nuorten kanssa tehty kotiin liittyviä hankintoja.

*Ei oo tarvinnu isompia rahoja. Kokeiltiin saako tukea, ei saanut. Itsenäistymisrahat käytin lasten vaatteisiin ja tavaroihin.*

*Itehän mä hommasin työpaikan ennen kuin muutin Annalasta pois. Et mollin sivuilta etin ja soittelin joka paikkaan. Kai oon aina ollu omatoiminen.” “Ennen kuin muutin pois ni muistan, et Xxxx sano mulle, et raha-asiat on tai ainakin osaan hoitaa.*

Haastatelluista nuorista ne, jotka saivat toimeentulotukea, kertoivat vaikeuksistaan hallita rahankäyttöä. Nämä nuoret kokivat saaneensa taloudellista tukea liian helposti ilman mitään muita velvoitteita, kuin hakemuksen täyttäminen. Annalassa oli harjoiteltu rahankäyttöä sijaishuollon aikana lähinnä vaaterahan ja viikkorahan kanssa. Täysi-ikäistyttyään nuoret saivat itse päättää raha-asioista ja osalta hankinnat menivät yli budjetin. Osalla oli maksuvaikeuksia jälkihuollon aikana, joihin he tarvitsivat apua. Nuoret kokivat, että talousasioissa ei sosiaalitoimistosta saanut itse aiheutettuihin maksuvaikeuksiin tukea vaan avun joutui pyytämään joko Annalasta tai sukulaisilta.

*Jälkihuollon aikana en tajunnut (rahan käyttöä), koska silloin ei patistettu. Kolmen vuoden aikana ei tarvinnut käydä työkkärissä tai missään, vaan lässytin paskaa sille muijalle ja täytin ne laput, sain rahaa ja elin vaan ja olin vaan.*

*Mulla sattui olemaan tilanne, että jouduin pyytämään apua (maksuvaikeudet). Apua sain Annalalta ja omalta mutsilta.*

Kaikki nuoret kertoivat oppineensa kodinhoidollisia taitoja ja ruoanlaittoa sijoitusvaiheessa Annalassa. Annalassa nuorilla oli ollut viikoittain ruoanlaitto-vuoro ja oman huoneen siivous. Annalassa myös yleiset tilat siivottiin yhdessä toisten nuorten ja henkilökunnan kanssa. Nuoret kertoivat arvostavansa saamiensa kodinhoidollisia taitoja, vaikka ne eivät välttämättä tuntuneet mielekkäitä sijoituksen aikana. Ennen jälkihuoltoa oli Annalassa myös harjoiteltu työntekoa, jokaiselle nuorelle etsittiin kesätyöpaikka mahdollisesti Annalan ulkopuolelta. Niiden nuorten kanssa, joilla oli lääkitys, harjoiteltiin myös lääkkeiden oikea aikaista ottamista. Niiden nuorten kanssa, joilla ei ollut työpaikkaa Annalasta lähdeittäessä, harjoiteltiin työnhakua sekä toimeentulotukihakemusten täyttöä.

*Kyll siell Annalassa sillei, perunamuussin teko ei ole ongelma, kaks kiloo perunoita kuorii silleen, ettei edes huomaa. Silleen oli nihkeetä, joulusiivoukset oli perseestä, osaa kyll, sillein saunan siivous. Omassa kodissa joskus kattojakin luutunnu, ei olis pitäny olla tiskikonetta, sillä en osaa tiskata. Osaan tiskata*

*mutta maailman vastenmieleisin homma. Kun olis tiskannut sellasia kahenkymmenen ihmisen tiskejä niin yhden ihmisen tiskit ei tuntuis miltään. Tehtiin kattauksia usealle hengelle*

*Vähän opastettii pientä sellasta perusjuttuja, arjenkäytäntöjä, lääkkeiden hoitoa, laskujen maksua, kaavakkeiden täyttööä asumistukeen tai muuhun sellasee. Työharjotteluitasitten jossa opittiin ottamaan vastuuta työpaikassa olemisessa.*

## 5.2 Jälkihuollon merkitys nuorille

Kaikki haastateltavat nuoret korostivat ensimmäisenä läheisen ihmisen ja tukihenkilön tuen tärkeyttä. Heillä kaikilla oli tukihenkilö Annalasta vähintään puolen vuoden ajan. Kaikki nuoret toivat esille Annalan tukihenkilön tärkeyden, koska he kokivat tarvitsevansa ja saavansa tukea tutuilta ihmisiltä tarvittaessa. Kaikki nuoret eivät kokeneet Annalan tukihenkilöä jälkihuoltona vaan sitä pidettiin itsestään selvyytensä. Vaikka osalla nuorista oli tukihenkilö omalta paikkakunnalta, niin vaikeissa henkilökohtaisissa tilanteissa he kertoivat ottaneensa yhteyttä aina Annalan työntekijään tai omaan vanhempaan. Jokainen haastatelluista nuorista pitää Annalaan yhä yhteyttä, vaikka sijoitus sekä jälkihuolto ovat jo päättyneet.

*Annalaan soitin kun paha mieli. Annalaan voi aina soittaa, aina kun on asiaa. Pystyy aina soittamaan, jos tarttee apua tai tukea.*

*En ottanut sitä (tukihenkilöä) tukena, olin monta vuotta Annalassa, olis outoo, jos ei oltais yhteydessä.*

Osalla nuorista oli ammatillinen tukihenkilö omalta paikkakunnalta Annalan tuen lisäksi. Näiltä tukihenkilöiltä nuoret saivat pitkälti käytännön asioiden hoitoon apua. Yhdellä nuorella oli tukena kuntoutustiimi, Annalan tuen lisäksi.

*Mulla oli nuorisoasuntoliitosta tukihenkilö jota tapasin kerran viikossa alkuun ja sitten harveni, tehtiin käytännön asioita, laskun maksua.*

*Xxxx:n kuntoutustiimi, jossa järjestettii tapahtumia, mutta mä en yleensä osallistunut niihin. Pääasiassa kävin hakemassa lääkkeit sieltä.*

Nuoret korostivat myös muiden läheisten suhteiden merkitystä. Jokainen haastateltu nuori oli saanut apua jossain vaiheessa jälkihuoltoaan omalta vanhemmaltaan, poika- tai tyttöystävältään tai ystäviltään.

*Äidiltä olen saanut tukea, muuta tukea myös poikaystävältä, omat ystävät ja puoliso on korvaamaton tuki. Läheiset ihmiset, hyviä ystäviä on harvassa. Tärkein tuki on ihmisten tuki.*

*Tärkeintä on oikeat läheiset. Oma perhe. Sukulaiset.*

Jälkihuollolla oli iso merkitys kahden nuoren taloudelliseen toimeentuloon. Toinen heistä teki ajoittain työharjoitteluja tai kuntouttavaa työtoimintaa, toinen yritti käydä koulua. He saivat toimeentulotukea koko itsenäistymisvaiheen. Toiset kaksi nuorta oli töissä koko itsenäistymisvaiheen.

*Työharjoitteluita sitten jossa opittiin opittiin ottamaan vastuuta työpaikassa olemisessa jne. Töitä on tehty päivärahapalkalla.*

Nuoret kokivat että jälkihuollolla oli myös merkitystä itsenäistymisvaiheen elämänhallintaan. Osa nuorista koki, että jälkihuollon alkuvaiheessa lomakkeiden täyttäminen ja laskujen maksaminen ajallaan oli hankalaa. Nuorista oli tärkeää, että on joku joka patistaa hoitamaan asiat ajallaan, vaikka se jälkihuollon aikana tuntui heistä ärsyttävältä. Yhden nuoren mielestä oli hyvä, että nuorten tukiasunnoissa on sääntöjä esimerkiksi vieraiden suhteen.

*Olihan se alussa vähän hankalaa, mutta sitten pääs jyvälle millasta se on. Alussa hankalaa oli lomakkeiden täyttö ja laskujen maksu ajallaan. Välillä teki mieli tilata vaatteita ja sitten jäi laskut nurkkaan pölyttymään... Olen saanut apua oman tarpeeni mukaan. Pärjäsin näillä tuilla mitä oli. Aika hyvin pärjäsin.*

Yksi haastateltava toi esiin jälkihuollon merkityksenä sen, että ei oppinut huolehtimaan omista asioistaan riittävästi vaan sai kaiken liian helposti. Hänellä keskeytyi koulu muutamaan otteeseen eikä hän saanut riittävästi tukea siihen, että olisi käynyt sen loppuun.

*Jälkihuolto alkoi loppumaan..koulu jäi...kerroin avoimesti etten käynyt koulua...olen aloittanut joka syksy, en osaa saada asioita loppuun. ei sovi itsenäinen (opiskelu)...pitäis olla joku äiti tai joku vahtimassa.. Annalassa kaikki oli selkeempää.*

### 5.3 Jälkihuollon kehittäminen nuorten näkökulmasta

Kaikilla nuorilla oli enimmäkseen positiivisia kokemuksia jälkihuollosta ja heidän oli aluksi vaikea löytää kehittämisehdotuksia.

*Mun mielestä mun jälkihuolto oli ok. En ottais mitään pois enkä kaipaa mitään lisää.*

Osa nuorista olisi kokenut tarvitsevansa enemmän opastusta rahankäyttöön ja taloudellisten asioiden hoitamiseen. Vaikka raha-asioista oli puhuttu paljon ja nuoret olivat saaneet neuvoja ja tukea, niin silti osalle nuorista taloudelliset vaikeudet tulivat yllätyksenä jälkihuollon päätyttyä. Osa nuorista koki, että asioita oli hoidettu heidän puolestaan jälkihuollon aikana ja toivoi, että heitä olisi rohkaistu ja velvoitettu enemmän hoitamaan asioitaan itse ja etsimään esimerkiksi työpaikkaa. Haastatteluista ilmeni, että nuoret arvostivat omillaan toimeen tulemistä.

*Omalta kohdalta jälkihuolto meni hyvin. Joillekin pitää iskostaa enemmän rahankäyttöä.*

*Nykyaikana on kaikki vaikeaa maksaa ja saada, rahankäyttöä pitää opettaa. Kaikki osaa hoitaa maksut ajallaan ja juoksevat asiat ja elättää itsensä, ettei tuhlaa rahoja kaikenlaiseen turhuuteen.*

Keskusteltaessa jälkihuollon vapaaehtoisuudesta etenkin yksi haastateltavista oli sitä mieltä, ettei ketään voi auttaa tai tukea väkisin. Useampi haastateltava korosti sitä, että on nuoresta itsestään kiinni minkälaisia valintoja hän elämässään tekee. Haastatellut nuoret toivat myös esiin sen, ettei elämässä pärjää, jos ajautuu päihteiden väärinkäyttöön. Nuorten mielestä jälkihuollon tarve on yksilöllistä ja se tulee suunnitella nuoren omat tarpeet huomioiden. Jälkihuoltoa olisi ollut helpompi ottaa vastaan, mikäli palvelut olisivat olleet lähellä ja helposti saatavilla.

*Eri lähtökohdista lähdetään vaikea sanoa mitä kukakin tarvitsee, väriä valintoja ei saa tehdä liikaa. Jos ei halua, että kukaan auttaa tai ei halua muutosta niin ei siihen voi kukaan tehdä mitään. Jokaisen kanssa tehdään henkilökohtaisesti oma. En tarvinnut muuta kuin mitä tarjolla, koska sai itse päättää minkälaista jälkihuoltoa haluaa ja mikä olisi hyvää. Syömistä ja puhumista, elokuvissa käyntiä. Itse päättänyt mitä haluaa. Syömässä käynti on hyvä, koska samalla saa syödä ja puhua.*

*On ollut opettavainen kokemus, nyt pärjää jo aika hyvin kun osaa perusasiat ja vähän muutakin. Kyllä sillä jotain merkitystä on, että saa henkistä tukea jos on vaikeampia hetkiä. Yleinen vastuullisuus pitää olla, eikä ala noihin päihteisiin menemään, sille linjalle ei kannata lähteä, muuten ei pärjää elämässä.*

Yksi haastateltavista nuorista olisi halunnut ottaa Annalan jälkihuoltoa vastaan oman kunnan jälkihuollon sijasta, mikäli hän olisi asunut lähempänä.

*Työelämässä olevat ihmiset olisivat enemmän virallisissa jutuissa. Enemmän painotettu alusta asti, että toimeentulotuki on tarkoitettu väliaikaiseksi sellakseksi niin ku toimeentulon muodoks. Sanottiin, että käyt vaan niin ku kouluu ei sun tarvii tehdä mitään. Mukamas kävin koulua. Kuukautta ennen kun siirryin julkiselle puolelle ladeltiin faktat. Taloudellisten asioiden todellinen puoli iski tajuntaan vasta, kun jälkihuolto päättyi. Annala? olisi ollut kivempi ottaa (Annalan jälkihuolto) jos olisi asunut lähempänä. Yli arvioin ite itteeni, kivempi jos aikuiset olisivat mua. Ollut hyvä jos olisin käynyt sen koulun. Ollisin halunnut oppia enemmän rohkeutta.*

Yhden haastateltavan nuoren mielestä nuoria pitäisi aktivoida ja velvoittaa enemmän ottamaan vastuuta omista asioistaan. Hänen kokemuksensa mukaan sekä sijoitus laitokseen että jälkihuolto olivat passivoineet häntä hoitamaan omia asioita, koska niitä oli hoidettu hänen puolestaan.

*Annalassa olis pitänyt laittaa hakee kesäduunii ite...olis pitänyt laittaa ite soittaa ...ei ole kokemusta mistää.. en osaa soittaa, olis ollut kiva jos oli oppinut soittamaan. Ei ole edes patistettu hakemaan mitään duunii. Ollis ollut kiva oppia hakemaan työpaikkaa.*

Haastateltujen mielestä nuoria pitäisi myös rohkaista ja opettaa hoitamaan käytännön asioita itse. Nuoret tarvitsevat myös enemmän tietoa jälkihuollosta ja siitä millaisia palveluja heidän on mahdollista saada. Yksi haastateltava sanoi, että nuorilta pitäisi vaatia enemmän ja nuoria tulisi velvoittaa tekemään jotakin saamansa rahan eteen.

*Kaverit jotka eivät ole olleet jälkihuollossa ovat joutuneet ravaamaan joka viikko työkkärissä ja paperisotaa kelan kanssa. Mulla on kaikki mennyt selkeesti..suostuttu maksaa vuokra... etten vahingossakaan hakis duunii.*

Yhden haastateltavan mukaan jälkihuollon alkamista pitäisi tarkemmin miettiä jokaisen nuoren yksilöllisten taitojen ja tarpeiden mukaan. Hän mietti jälkikäteen, ettei olisi pitänyt lähteä pois sijaishuoltopaikasta vaan jatkaa siellä asumista. Hän yliarvioi oman pärjäämisensä itsenäisessä asumisessa ja omista asioista huolehtimisen helppouden.

*Halusin lähteä ja annettiin lupa lähteä. Kelasin osaan laittaa ruokaa, osaan siivota, osaan pitää itteni hengissä, koulussa meni hyvin Annalassa... yliarvioin itse itteni, kivempi jos aikuiset olisivat mua..olis ollut hyvä jos olisin käynyt sen lukion.*

## 6 JOHTOPÄÄTÖKSET

### 6.1 Nuorten kokemuksia jälkihuollosta

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää Annalassa sijoitettuna olleiden nuorten kokemuksia jälkihuollosta. Tutkimustehtävään haimme vastauksia teema-haastattelun kysymysten ja haastattelutilanteessa syntyneiden tarkentavien kysymysten avulla. Haastatteluja tehtäessä pyrimme pysymään aiheessa mahdollisimman tarkkaan. Kaikilla haastatelluilla nuorilla oli varsin yhteneväinen käsitys siitä mitä on jälkihuolto ja mikä on jälkihuollon tavoite.

Jälkihuollon valmistelu ja siihen valmentaminen on aloitettava riittävän ajoissa, koska silloin voidaan parhaiten arvioida millaista tukea nuori tarvitsee ja turvata myönteisen kehityksen jatkuminen. Siirtymävaiheessa yritetään valmistautua mahdollisimman hyvin varsinaiseen jälkihuoltoon ja selvitetään mahdollisia tuen tarpeita. Jälkihuolto laitoksessa ei ole varsinainen sijoitus vaan se on nuorelle vapaaehtoinen tukimuoto. Jokaiselle jälkihuoltonuorelle on tehtävä kirjallinen asiakassuunnitelma. (Kivinen 2009, 12–14., Valvira 2012, 55.) Nuorten mielestä on tärkeää että heillä on sijaishuollossa mahdollisuus harjoitella itsenäistymistaitoja, jotka tukevat omassa elämässä pärjäämistä. Haastatellut nuoret olivat kaikki oppineet sijoituksen aikana arkiset kodinhoidolliset taidot sekä hygieniasta huolehtimisen. Nuoret pitivät erittäin tärkeänä, että itsenäistymistaitoja oli harjoiteltu etukäteen. Omien asioiden hoitamisessa oli vaihtelua, joku koki, ettei osannut hoitaa omia asioitaan ja toinen taas oli oppinut kaiken tarpeellisena pitämänsä. Kaikille oli tukihenkilö Annalasta, ainakin siirtymävaiheen yli.

Jokaiselle haastatellulle nuorelle oli tehty kirjallinen asiakassuunnitelma, mutta sen seurannassa oli eroja. Jälkihuoltotyö alkaa usein huostaanoton loppuvaiheessa ja ennen varsinaista jälkihuoltoa on niin kutsuttu siirtymävaihe huostaanoton ja jälkihuollon välillä. Nuoret kaipaavat jälkihuoltoon erityisesti sosiaalista tukea ja henkilöä, jonka puoleen voi tarvittaessa kääntyä ja saada apua. Tätä nuorten näkemystä tukee myös Lapsiasiamiehen toimiston teettämä kysely. Siinä nuorten toiveena oli myös, että lakiin kirjattaisiin tarkemmin kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämisestä, jotta kaikki jälkihuoltonuoret olisivat samassa asemassa. (Vario ym. 2012, 34–37.) Jokinen on (2011) tutkinut ammatillisen

tukihenkilön merkitystä jälkihuollossa oleville nuorelle. Tutkimuksen mukaan myönteiset kokemukset tukihenkilöstä liittyivät tukihenkilön persoonaan, toiminnan sisältöön ja työtapoihin. Kielteiset kokemukset tukihenkilötoiminnasta liittyivät tukihenkilön vaihtumisen ja toiminnan määrään. Nuoret olivat kokeneet tukihenkilötoiminnan vaihtelevaksi ja toiminnalliseksi ja heidän mielestään oli hyvä, kun vaikeistakin asioista pystyttiin puhumaan toiminnan yhteydessä. Nuoret olivat kokeneet vastenmieliseksi virallisen ja jäykän toimintamallin, jossa asioita hoidettiin muodollisesti. (Jokinen 2011, 46, 60.)

Jälkihuoltoselvityksen (Törmä, Kaakinen, Uusi-Niemi-Pirhonen & Laiho 2009) mukaan nuorten tarvitseman tuen tulisi olla yksilöllisempää ja kokonaisvaltaisempaa, mutta jälkihuolto on usein sosiaalityöntekijän varassa. Kuntien käytännöt tarvittavien palvelujen ostamisesta nuorille vaihtelevat. Aina ei kyse ole resursseista, vaan siitä ettei yksilöllisiä palveluita tai tukimuotoja ole saatavilla. Kuntien tarjonnan pitäisi olla yhteneväistä ja lisäksi alueellisia eroja vähentäisi, nuorten samanlaiset mahdollisuudet saada tukea ja ohjausta hyvissä ajoin ennen sijaishuollon päättymistä. (Törmä, Kaakinen, Uusi-Niemi-Pirhonen & Laiho 2009, 8.) Haastatelluilla nuorilla ei näkynyt selkeää eroa jälkihuollossa kotipaikkakunnan mukaan.

Lastensuojelulaissa ei määritetä jälkihuollon tarkkaa sisältöä. Nuoren jälkihuoltona saama tuki riippuu monesta tekijästä. Sijoituksen päätyttyä kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen täytyy järjestää lapselle ja nuorelle sellaista jälkihuoltoa, kuin tämä välttämättä tarvitsee. Jälkihuollon tarvetta arvioitaessa otetaan huomioon lapsen ikä, erityiset sekä yksilölliset tarpeet. Jälkihuollon järjestäminen on kunnalle lakisääteistä. Jälkihuolto ei ole pelkästään taloudellista tukemista vaan lapsen ja sosiaalitoimen välistä suunnitelmallista työtä. (Räty 2007, 391.) Haastatelluilla nuorilla oli hyvin erilaiset kokemukset jälkihuollon riittävyydestä kunnan kanssa. Osalle nuorista riitti, että tapasi sosiaalityöntekijää kerran kun taas joku toinen olisi tarvinnut tiiviimpää yhteistyötä. Haastatteluista kävi ilmi, etteivät kaikki sosiaalityöntekijät tee lainmukaista suunnitelmallista jälkihuoltotyötä. Osalle nuorista järjestettiin useampia tukimuotoja Annalan jälkihuollon rinnalle, toisille jälkihuolto oli toimeentulotukihakemuksen täyttämistä. Haastatelluille nuorille jälkihuolto oli pitkälti taloudellista tukea kunnan puolelta.

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan jokaiselle lapselle on maksettava tarpeellisen suuruiset itsenäistymisvarat. Itsenäistymisvarat pitävät sisällään esimerkiksi asunnon kalusteet, työpaikan saantia tai opiskelua tukevat toimenpiteet esim. matkakortti, opiskelumateriaalit sekä muut yksilöllisesti perustellut menot. (Saastamoinen 2010, 129–134.) Jokainen haastattelemamme nuori oli saanut itsenäistymisrahaa. Itsenäistymisrahalla oli hankittu tarpeellisia kodin tavaroita.

Jälkihuolto on täysi-ikäiselle nuorelle täysin vapaaehtoista eikä sitä ole pakko ottaa vastaan. (Kivinen 2009, 11). Muutama haastatelluista korosti sitä, että on jokaisen nuoren oma asia miten jälkihuoltonsa hoitaa tai ylipäätään ottaako sitä vastaan.

## 6.2 Jälkihuollon merkityksestä nuorille

Jälkihuollon yhtenä tavoitteena on, että nuori kykenee itsenäiseen elämään ja tulemaan toimeen omillaan (Taskinen 2007, 88–89). Myös Salosen (2005, 84–85) mukaan aikuistumisprosessiin ja itsenäistymiseen kuuluu olennaisesti vastuun ottaminen ja vastuun kantaminen omasta itsestä. Kaikki haastatellut nuoret olivat sitä mieltä että aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyy omista asioista huolehtiminen ja vastuunottaminen mm. opiskelu- tai työpaikka. Jokaiselle nuorelle oli tärkeää tulla toimeen omillaan ja huolehtia raha-asioistaan.

Haastatellut nuoret olivat samaa mieltä sosiaali- ja terveystieteiden loppuraportissa 2013 esitettyjen väitteiden kanssa. Vaatimukset nuorille ovat lisääntyneet ja heiltä odotetaan yhä aiemmin kykyä valintoihin ja itsenäiseen vastuun ottamiseen. Tänä päivänä aikuisuuteen vaaditaan enemmän kypsyyttä kuin aiemmin. (Kananoja ym. 2013, 28.) Kahdella haastatelluilla nuorella oli työpaikka jo pois muuttaessa Annalasta. Toiset kaksi haastateltavaa koki yhteiskunnan paineen ajoittain liian kovaksi. Kumpikaan heistä ei ollut työllistynyt eikä saanut opiskelupaikkaa jälkihuollon aikana. Toinen oli aloittanut opinnot muutaman kerran, mutta aina keskeyttänyt ne. Toinen oli tehnyt kuntouttavana työtoimintana työpajalla työtä

Erosen (2013,10) tutkimuksen mukaan nuorten selviämistä tukevia ihmissuhteita ovat sijaishuollon ihmissuhteet ja muu läheisverkosto. Myös lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisussa 2012:6 (Vario ym. 2012, 34–37) tuodaan esille jälkihuoltoon siirtyvän nuoren pysyvien ihmissuhteiden tärkeys sekä lähi- ja tukiverkostot. Kaikilla nuorilla tulisi olla mahdollisuus ottaa yhteyttä tuttuun ja turvalliseen aikuiseen tarvittaessa. Kaikki haastateltavat nuoret korostivat läheisten ja tuttujen ihmisten merkitystä ja tärkeyttä jälkihuolto vaiheessa. Nuoret toivat esiin Annalan omahoitajan tai tukihenkilön merkityksen useissa haastattelujen vaiheissa. Vaikka kaikilla nuorilla oli jälkihuollon työntekijä myös omassa kunnassa, niin luottamuksellisissa tai vaikeissa asioissa otettiin yhteyttä aina tuttuun Annalan työntekijään tai omaan vanhempaan.

### 6.3 Jälkihuollon kehittämishaasteista

Nuoret vaikuttivat olevan suhteellisen tyytyväisiä saamansa jälkihuoltoon ja heidän oli vaikea miettiä kehittämisehdotuksia. Mietimme onko nuorilla ollut tarpeeksi tietoa jälkihuollon palveluista, koska kukaan nuorista ei kertonut saaneensa tukea esimerkiksi harrastuksiin tai lomatoimintaan. Nuoret kuitenkin antoivat kriittistä palautetta jälkihuoltopalveluista ja lähinnä siitä miten helposti heitä tuettiin taloudellisesti ilman mitään velvoitteita. Yhden nuoren ei tarvinnut asioida edes työvoimatoimistossa, vaan jälkihuollon työntekijä hoiti sen. Nuori ei kokenut saavansa jälkihuollosta muuta kuin taloudellista tukea ja kertoi käyttäneensä tilannetta hyväksi. Nuoren opiskelua ei seurattu, eikä hän saanut tarvitsemaansa tukea. Reinikaisen (2009) väitöskirjan tutkimuksesta nousee esiin se, että siinä haastatellut nuoret kokivat, ettei heille ollut järjestetty aktiivista tukea nuorisokodista poistumisen jälkeen. Nuoret olivat saaneet asumiseen liittyvää sekä taloudellista tukea. Henkistä tukea heille ei juuri ollut tarjottu. Taloudellinen ja käytännöllinen tuki ei riitä, jos nuori kokee olevansa yksinäinen. (Reinikainen 2009, 96–97.)

Aiemmin teoriaosuudessa mainitun Huotarín (2010, 89–93) tutkimuksen mukaan nuorten elämänhallintataitoja pitäisi kyetä arvioimaan selkeämmin. Hän suosittelee nuorille erilaisia interventio-ohjelmia rahan käytöstä ja luottotietoudesta sekä työelämään hakeutumisesta. Osa haastatelluista nuorista toivoi

enemmän neuvoja raha- ja taloudellisten asioiden hoitoon. Yhden nuoren kokemuksen mukaan häntä ei velvoitettu tarpeeksi hoitamaan asioitaan ja toisaalta hän kertoi myös yliarvioineensa kykynsä hoitaa omia asioita. Vaikka jälkihuolto on nuorelle vapaaehtoista, tulisi pohtia miten jälkihuollosta ja siihen liittyvistä palveluista kertoisi nuorille niin, että he ymmärtäisivät jälkihuollon olevan etuoikeus.

Lastensuojelun jälkihuollon selvitystyön työryhmä (Törmä ym. 2009) on tehnyt yleiset kehittämisehdotukset koko jälkihuollossa toimivalle kentälle. Työn tulisi olla suunnitelmallista, koska nuoret eivät tiedä mitä jälkihuolto voisi olla. Työnjaon tulisi olla selkeä, sillä vastuun kantaa aina sosiaalityöntekijä. Jälkihuoltotyön tulisi olla lapsilähtöistä ja nuorella tulisi olla vähintään yksi luotettava aikuiskontakti jälkihuollon ajan. Jälkihuollossa tulisi käyttää työvälineitä esim. Umbrella-työkirjaa. Jokaiselle nuorelle tulisi löytää mielekästä tekemistä joko koulutus- tai työpaikka. Ja taloudellinen tuki tulisi olla tasapuolista jälkihuollossa oleville nuorille sijoituspaikasta tai kunnasta riippumatta. Lisäksi ennen jälkihuoltoa siihen tulisi valmistautua huolella, ja muuton ajankohta tulisi miettiä tarkoin. Nuorelle olisi hyvä pitää varalla paikkaa sijaishuollossa ja jälkihuollon alku-vaiheessa olisi hyvä olla päällekkäisiä tukimuotoja. Jälkihuolto nuorelle tulee rakentaa tukiverkosto, löytää mielekästä tekemistä myös vapaa-ajalle esim. harrastus. Nuorten tulee ajoissa opetella arjen askareet. Mikäli nuorella on kehityksessä tai oppimisessa viivästymistä, on diagnoosi hoidettava ajoissa kuntoon, ettei tämä estä nuoren pärjäämistä. Nuorelle on korostettava, että jälkihuolto on hänelle oikeus ja mahdollisuus ja jälkihuoltoa tulee myös seurata ja päivittää. (Törmä ym. 2009, 7-10.)

Lastensuojelussa olleelle nuorelle aikuisuus saattaa tulla liian nopeaan.

Lastensuojelunuoret ovat eriarvoisessa asemassa kuin kotona asuvat nuoret.

Lastensuojelunuorelle ei ole mahdollista jäädä asumaan laitokseen jälkihuoltovaiheen jälkeen. Jälkihuollon päättymisikää on ehdotettu nostettavaksi 25 ikävuoteen asti. (Huotari 2010, 89–93, Vario ym. 2012, 34–35.)

Jälkihuoltoselvityksessä (Törmä ym. 2009, 27–28) todettiin yhteistyön nuoren ja sosiaalityön välillä olevan toisinaan hankalaa. Sosiaalityöntekijän huoli nuoresta on suuri, mutta nuori kieltäytyy jälkihuollon yhteistyöstä ja palveluista. Nuoret harvemmin kuitenkin kieltäytyvät täysin jälkihuollon palveluista. Tavallisimmin

kieltäytyään muista tukitoimista kuin taloudellisesta tuesta. Nuoren tuen tarve määrittelee kuinka paljon nuoreen pidetään yhteyttä ja yhteydenpito vaihtelee kunnittain ja tapauksittain. Nuoria voidaan tavata tarpeen mukaan viikoittain, kuukausittain tai pari kertaa vuodessa. Nuoret voivat olla aloitteellisia ja vaikuttaa itse siihen miten tiivistä yhteydenpito on.

## 7 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

### 7.1 Eettisyys

Tutkimusta tehtäessä, tulee eettisiä kysymyksiä pohtia jo ennen varsinaisen tutkimuksen aloittamista. Ensimmäinen eettinen pohtimisen aihe on jo tutkimusaiheen valinta. Myös haastateltavien kohtelu sekä epärehellisyyden välttämiseen kaikissa tutkimuksen vaiheissa liittyvät oleellisesti eettisyyteen. Tutkimuksen kohdistuessa ihmisiin tulee heidän suostumuksensa haastatteluun varmistaa sekä miettiä mitä tietoa haastateltaville annetaan ennakkoon tutkimuksesta. (Hirsijärvi ym. 2007, 24–25.) Anonymiteetin säilyttäminen tutkimuksessa on myös tutkimuksen tekijän etu. Tällöin tutkijalla on vapaus tutkimustuloksien julkaisemiseen. Tutkijan tulee myös huolehtia siitä, ettei aiheuta tutkittaville haittaa tutkimuksellaan. Henkilöllisyyden salaaminen antaa ihmisille rohkeutta osallistua tutkimukseen ja kertoa asioista rehellisesti. Aroista asioista on helpompi puhua nimettömästi. (Mäkinen 2006, 114–115.)

Tämän tutkimuksen materiaali on kerätty nimettömänä, jolloin yksittäisen haastateltavan henkilöllisyys ei tule esille. Ennen haastattelun alkamista kerroimme jokaiselle nuorelle miksi ja mihin tarkoitukseen opinnäytetyö tehdään. Kysyimme nuorilta halukkuutta haastatteluun ja heillä oli myös mahdollisuus keskeyttää haastattelu tai kieltää haastattelun käyttö myöhemmin. Saimme kaikilta haastateltavilta suullisesti luvan käyttää haastattelumateriaalia tutkimuksessamme. Haastattelutilanteesta pyrimme tekemään mahdollisimman viihtyisän ja luontevan. Takasimme haastateltavien anonyymiyden niin, että emme kirjanneet paikkakuntia, sukupuolta, ikää emmekä sijoituksen kestoa. Eettiseen tarkasteluun kuuluu myös raportoinnin selkeys ja riittävyys. Tutkimustulosten vääristely tai jonkun toisen kirjoittaman tekstin kopioiminen ovat eettisesti väärin. (Hirsijärvi ym. 2007, 25–27.) Eettisyys sisältyy myös siihen, että olemme tutkineet vain haastatelluilta saatua aineistoa. Olemme tietoisesti pitäneet omat olettamukset ja mahdollisen tiedon tapahtumien kulusta omana tietonamme emmekä ole antaneet niiden vaikuttaa tutkimuksen kulkuun eikä tuloksiin. Olemme käyttäneet hyväksytyjä lähteitä sekä merkinneet ne huolella. Suoraa kopiointia kenenkään toisen kirjoittamasta emme ole tehneet.

## 7.2 Luotettavuus

Opinnäytetyössämme oli tarkoitus selvittää nuorten kokemuksia jälkihuollosta, jälkihuollon merkitystä itsenäistymisvaiheessa sekä mahdollisia kehittämisehdotuksia jälkihuollon toteuttamiseen Annalassa. Valitsimme laadullisen tutkimustavan siksi, että laadullinen tutkimus kuvaa todellista elämään ja mahdollistaa aineiston keräämisen haastateltavien kokemuksista. Tahdomme myös tutkijoina korostaa tutkittavien ainutlaatuisuutta ihmisinä.

Opinnäytetyöhömmä haastattelimme neljää Annalasta pois lähtenyttä nuorta. Aineiston koko on pieni, mutta saimme tutkimuskysymyksiimme riittävästi aineistoa. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä keskittyä pieneen määrään tapauksia ja niitä pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. Aineiston tieteellisyyden kriteerinä ei siis olekaan sen määrä vaan laatu. (Eskola & Suoranta 2008,18.) Haastattelulla kerätty aineisto on aina ainutlaatuista, eikä sen pohjalta saatuja tuloksia voida yleistää. Opinnäytetyön tutkimuksen tietoa voidaan pitää näiden neljän nuoren totuutena. Aineiston avulla ei testata hypoteeseja tai teorioita, vaan aineistoa käytetään monipuoliseen, syvälliseen ja yksityiskohtaiseen tarkasteluun. (Hirsjärvi ym. 2007, 160.)

Toinen meistä on osakkaana Annalassa. Tämä mahdollistaa sen, että tiedämme ketkä ovat Annalasta pois lähteneet nuoret. Annala järjestää joka vuosi jouluaterian ennen joulunpyhiä, minne kutsutaan kaikki pois lähteneet nuoret. Suurin osa pois lähteneistä nuorista on käynyt tapahtumassa ja halunnut antaa yhteystietonsa, jotta heidät voidaan kutsua. Toinen meistä kertoi nuorille ensimmäisen kerran jouluaterialla 2012 suunnitteilla olevasta tutkimuksesta ja mahdollisesta haastattelupyynnöstä. Valitsimme haastatteluun sekä tyttöjä että poikia, ketkä ovat olleet keskimittaisessa sijoituksessa, ja joiden jälkihuollon päättymisestä on aikaa vähemmän kuin neljä vuotta. Ajatuksena että nuoret muistaisivat saamansa jälkihuoltopalvelut ja osaisivat tarkastella niitä objektiivisesti. Annalassa sijoitusten kesto on vaihdellut 1 kk–8 vuoteen. Valitsimme tutkimukseen täysi-ikäisiä nuoria, joten heidän oma suostumuksensa haastatteluun riittää. Annalan henkilökunta auttoi haastatteluihin pyydettyjen nuorten valinnassa.

Nuorten vastauksiin vaikutti mahdollisesti se, että toinen haastatteliijoista oli nuorille tuttu henkilö. Kuitenkin nuoret uskalsivat antaa myös kehittävää palautetta Annalan tavasta kasvattaa nuoria, joten uskomme haastateltavien puhuneen totuudenmukaisesti. Haastattelujen aikana nuoret varmistivat useampaan kertaan vastauksia ja mielikuvia asioista ja saivat muutamaan asiaan vahvistuksen. Olimme päättäneet etukäteen, että annamme nuorten kertoa oman version eikä heitä johdatella kertomaan muita muistikuvia. Varoimme tekemästä johdattelevia kysymyksiä, mikä saattoi vaikuttaa siihen, että tarkentavat kysymykset jäivät vähäisiksi. Lisäksi tulee huomioida, että nuorten elämässä saattaa olla asioita, joita ei haluta muistella tai niistä ei haluta puhua. Haastattelu on erinomainen keino tarkentaa kysymyksiä ja saatavia vastauksia. Haastattelu sopii, kun tutkitaan arkoja tai vaikeita aiheita. (Hirsjärvi ym. 2007, 200–201.)

Tutkimuksessamme noudatimme kriittistä näkökulmaa analyysiin. Olemme molemmat tehneet pitkään lastensuojelutyötä. Keskustelimme omista ennakkonäkemyksistämme koskien jälkihuoltoa. Pidimme mielessämme, että olemme tutkimassa nuorten kokemuksia jälkihuollosta sekä ajatuksia jälkihuollon kehittämisestä. Myös haastateltaville kerroimme, että haluamme heidän rehellisen kokemuksen ja näkemyksen tutkittavasta asiasta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus perustuu tiedon todellisuuteen ja objektiivisuuteen (Metsämuuronen 2009, 259).

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa yksi tärkein luotettavuuden kriteereistä on tutkija itse. Koko tutkimusprosessiin aikana tehdyt valinnat vaikuttavat tutkimuksen luotettavuuteen. Tutkijan on tärkeää tunnistaa omat arvonsa, ennakkoluulonsa ja käsityksensä, jotta ne vaikuttaisivat mahdollisimman vähän tutkimukseen. (Eskola & Suoranta 2008, 209–211.) Tutkimusta teki kaksi henkilöä, joten tarkastelimme tutkimustuloksia kahdesta eri näkökulmista ja pyrimme sillä lisäämään tutkimuksen luotettavuutta. Koemme, että yhdessä analysointi antaa monipuolisemman, laajemman ja siten luotettavamman tutkimustuloksen. Näkökulmia on monia ja usein tutkijakollega näkee ja ymmärtää jonkin asian, mitä yksin ei tulisi ajatelleeksi.

Tutkittavan aineiston analyysimenetelmäksi valitsimme sisällönanalyysin, sillä aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä lähtökohta on aineistossa, jonka pohjalta

pyritään luomaan teoriaa. Aineistolähtöinen analyysi on induktiivista, jolloin edetään yksittäisestä havainnosta yleisempää käsitykseen. Tavoitteena ei ole testata ennalta tiedettyä vaan luoda uutta tietoa. Me emme voi etukäteen tietää miten nuoret vastaavat. Koska tutkimme nuorten kokemuksia ja heidän mielipidettään jälkihuollon merkityksestä ja jälkihuollon kehittämisestä, oli aineistolähtöinen sisällönanalyysi oikea ratkaisu saadun aineiston analysoimiseen. Teemahaastattelukysymykset oli muotoiltu ymmärrettävästi ja saimme haluamaamme tietoa. Kokosimme ja käsittelimme tutkittavaa aineistoa huolellisesti ja totuudenmukaisesti. Tutkimustuloksissa pyrimme tuomaan mahdollisimman todenmukaisesti esille haastateltavien haastattelutilanteissa esille tuomat mielipiteet ja kokemukset. Tämän takia käytämme tulososiossa paljon sitaatteja. Tutkijan tulisi kuvata miten tutkimus on tehty ja miten päädytty saatuihin tuloksiin. Aineiston tuottamisen olosuhteet tulisi kertoa totuudenmukaisesti ja selvästi. Tämä koskee tutkimuksen tekemisen kaikkia eri vaiheita niin aineiston keräämisestä ja analysoimista kuin kirjaamista. (Hirsjärvi ym. 2007, 227–228.) Tässä tutkimuksessa tutkimuksen luotettavuutta on pyritty lisäämään selostamalla tutkimusprosessi mahdollisimman tarkkaan. Lisäksi lähdemerkinnät ja lainaukset on pyritty merkitsemään mahdollisimman tarkasti.

## 8 POHDINTA

### 8.1 Tutkimustulosten tarkastelua

Tutkimuksemme on opinnäytetyö ammattikorkeakouluun. Tuomen ja Sarajärven (2013, 85) mukaan opinnäytetyö on opiskelijan harjoitustyö, millä hän osoittaa oppineisuuttaan. Väitöskirjaa alemmasta tutkimustyöstä vain joka sadas on tutkimuksellisesti merkittävä. Opinnäytetyötämme lukevan tulee muistaa, että tämä on neljän haastattelun nuoren kokemus jälkihuollosta.

Osa haastateltavista on lähtenyt pois Annalasta jo monta vuotta sitten. Silloin valmentautuminen itsenäistymiseen oli erilaista kuin nykyään. Kodinhoidollisia taitoja tai itsestä huolehtimista on opetettu aina, mutta ennen aikuiset hoitivat asioita enemmän nuorten puolesta. Lastensuojelulain muututtua 2007 nuoria on pyritty osallistamaan enemmän omien asioiden hoidossa ja opetettu hoitamaan omia asioitaan ikätasonsa mukaan. Viikkoraha maksetaan käteen ja nuori saa itse päättää miten rahansa käyttää, kun ennen viikonloppuherkut ostettiin tilille. Nykyään nuorille annetaan mahdollisuus epäonnistua ja tehdä virheitä, mitä aiemmin yritettiin välttää.

Muutama nuorista ei pitänyt Annalan tukihenkilöä varsinaisena jälkihuoltona, koska heidän mielestään on itsestään selvää, että tavataan pitkän sijoituksen jälkeen. Osa nuorista ei kertonut Annalan jälkihuollosta juurikaan, vaikka sitä oli ollut useamman vuoden ajan. Samaan aikaan tapahtuvasta muusta jälkihuollosta, he kertoivat. Teimme tarkentavia kysymyksiä, mutta emme halunneet johdatella nuorta kertomaan asioita, joita hän ei itse maininnut. Pohdimme, että kertomattomuuteen saattoi vaikuttaa myös se, minkälaisen kuvan nuori halusi itsestään antaa tuntemattomalle haastattelijalle. Arkoja aiheita, ei nuoret välttämättä halua kertoa tuntemattomalle.

Teimme kolme haastattelua saman päivän aikana Annalassa ja yhden haastattelun viikon kuluttua edellisistä haastatteluista. Olisimme todennäköisesti osanneet kysyä enemmän tarkentavia teemaan liittyviä kysymyksiä, mikäli olisimme haastatelleet kaikki nuoret eri päivinä. Myös koehaastattelu tai haastattelujen litterointi niiden välillä olisi mahdollisesti myös auttanut tarkentavien kysymysten

laatimisessa. Ensimmäisten haastattelujen jälkeen pohdimme tehtyjä haastatteluja ja saatuja vastauksia mielessämme ja keskenämme, jonka seurauksena teimme enemmän tarkentavia kysymyksiä viimeisessä haastattelussa, joka oli myös ajallisesti pisin. Tutkimusta tehdessämme on mieleemme tullut asioita mihin olisimme halunneet tarkennusta. Haastateltavia olisi voinut olla enemmän kattavamman tiedon saamiseksi, mutta se ei ole alemman ammattikorkeakoulun opinnäytetyössä mahdollista tai työmäärä kasvaisi kohtuuttomaksi.

## 8.2 Kehittämisen- ja jatkotutkimusehdotuksia

Mielestämme lastensuojelulaitosten tarjoamaa tukihenkilötoimintaa tulisi kehittää ja tehdä mahdolliseksi resursseja lisäämällä. Monen nuoren asiakassuhde lastensuojelulaitokseen päättyy sijoituksen päätyttyä, eikä kaikilla laitoksilla ole mahdollisuuksia tukea nuorta tämän pois muuton jälkeen. Laitoksen tukihenkilö on ensiarvoisen tärkeä ainakin siirtymävaiheessa. Kaikki kunnat eivät jatka tukihenkilöpalveluiden ostoa laitoksesta varsinaisen sijoituksen jälkeen, vaan tämä palvelu tuotetaan omassa kunnassa uusien ihmisten toimesta. Tutustuminen vie kuitenkin aina aikaa ja näin ollen olisi järkevää jatkaa tukihenkilötoimintaa laitoksen kanssa ainakin tutustumisvaiheen yli. Vaikka välimatka nuoren ja laitoksen tukihenkilön välillä olisi pitkä, voisi tapaamiset toteuttaa muutaman kerran yhteistyössä uuden jälkihuollon työntekijän kanssa. Kuntaliiton tekemän lastensuojelun kuntakyselyn (2013) mukaan lähes 85 prosenttia vastanneista kunnista osti jälkihuollossa olevan lapsen ja nuoren tarvitsemia palveluja yksityisiltä palveluntuottajilta. Yhä enenevässä määrin kunnat ostavat laitoksen jälkihuoltopalveluja, myös laitospalvelua. Lisäksi ostetaan toisessa kunnassa asuvalle nuorelle jälkihuoltoa ja omaa palvelua täydentämään perhetyötä, tuettua asumista, tukihenkilötoimintaa ja päihdehuollon palveluja. (Puustinen-Korhonen 2013, 61.)

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon alaan kuuluvien lasten ja perheiden palvelujen mm. lastensuojelun, strategisesta johtamisesta, kehittämisestä ja ohjauksesta. Se määrittelee kehittämissä tarpeet, valmistelee keskeiset uudistukset sekä ohjaa niiden toteuttamista. Kunta on kuitenkin palveluiden järjestämisvelvollinen. (Kananen ym. 2013, 64.) Tällä hetkellä

Suomessa on suurta vaihtelua siinä, miten paljon eri lastensuojelupalveluihin taloudellisesti tai laadullisesti panostetaan eri kunnissa. Jokainen kunta määrittää itse omat käytettävissä olevat resurssinsa. Kuntien tulisi seurata mitä rahalla saa. Vaikuttavuustutkimusta pitäisi tehdä huomattavasti enemmän. Kun puhutaan ihmisten kanssa tehtävästä työstä, ovat vaikutukset moninaisia. Pyrkimyksenä on saada aikaan tyytyväisiä asiakkaita, mutta myös tyytyväinen kunta ja valtio. Tämä aiheuttaa sen, että tavoitteiden asettelu on hankalaa. Valtio säätää lait ja kunta toimeenpanee ne. Suomalaisesta perhepolitiikasta ei ole juuri yhteen koottua tietoa vaan tutkimuksia on tehty yksittäisiltä osa-alueilta. (Sipilä & Österbacka 2013, 61–62, 65.)

Lastensuojelupalveluiden kehittäminen on tällä hetkellä kuntien vastuulla. Kananoja, Lavikainen ja Oranen (2013) esittävät, että kehittäminen tulisi olla kansallisella tasolla yhtenäistä, kuitenkin alueelliset olosuhteet ja rakenteet huomioiden. Jotta tämä toteutuisi, julkaisussa esitetään moni-ammattilisen osaamiskeskuksen muodostamista tai tekemällä kuntien sosiaali- ja terveysalueista kokeilualueita, joissa testataan uusia työmenetelmiä sekä tehtävärakenteita ja mitoituksia. (Kananoja ym. 2013, 65–66.) Haastateltujen nuorten osalta ei ollut suurtakaan merkitystä siinä mistä kunnasta jälkihuolto-palvelu oli, mutta aiempaan kokemukseemme peilaten on kunnilla hyvinkin suuria eroja, siinä miten jälkihuoltoon panostetaan. Meistä on rahantuhlausta panostaa sijaishuoltoon, mutta nuoren täysi-ikäistyttyä ei häneen enää satsata samalla tavalla.

Jälkihuolto ja sen vaikuttavuus on ajankohtainen ja vähän tutkittu aihe, mutta uusia hankkeita käynnistetään jatkuvasti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos järjesti elokuun lopulla Helsingissä konferenssin jälkihuollon tutkimuksesta Pohjoismaissa. Tilaisuuteen osallistui tutkijoita Norjasta, Ruotsista, Tanskasta ja Suomesta sekä kaksi nuorta, joilla on omakohtaisia kokemuksia sijaishuollosta. Pohjoismaiden välillä sijais- ja jälkihuollon järjestäminen on pitkälti yhtäläistä, joten myös kehittämishaasteet ovat samankaltaisia. Konferenssissa todettiin jälkihuollon tutkimuksen olevan vielä vähäistä kaikissa Pohjoismaissa, mutta kiinnostus sitä kohtaan on lisääntynyt. Erityisesti kaivattiin pitkittäistutkimuksia, joiden avulla voitaisiin arvioida lastensuojelun vaikuttavuutta sekä kehittää sijaishuoltoa. Todettiin, että nuorten oma osallisuus sijaishuollon kehittämisessä olisi ensiarvoisen tärkeää. Kaikissa Pohjoismaissa toivottiin, että jälkihuollon

palvelujärjestelmä joustaa nuoren yksilöllisen tarpeen mukaan. (SOS-Lapsikylän Kuulumisia-lehti 2013/4, 7.)

Mietimme muuttaako jälkihuollon päättymisiän nosto nuorten elämänhallintaa, varmaan sellaisessa tapauksessa, jos nuorella on koulutus kesken.

Kokemuksemme mukaan monella täysi-ikäistyneellä nuorella jäävät opinnot kesken, kun jälkihuolto on vapaaehtoista. Mielestämme nuoret tulisi velvoittaa ottamaan vastaan jälkihuoltoa, mutta siinä puututaan jo täysi-ikäisen ihmisen itsemääräämisoikeuteen, eikä sitä ole juridisesti helppo toteuttaa. Osa poislähteneistä nuorista haluaisi palata laitokseen puolen vuoden päästä, kun huomaa, ettei elämä olekaan pelkkää juhlimista. Kokemuksemme mukaan kunnat eivät ole enää sijoittaneet nuorta jälkihuoltoon laitokseen uudestaan, vaikka lain mukaan nuorella on siihen oikeus.

Annala voisi kehittää tukihenkilötoimintaansa niin, että sitä olisi helpompi markkinoida sijoittajataholle. Tukihenkilötoiminnasta pitäisi olla enemmän kirjallista materiaalia, mitä tukihenkilötoiminta käytännössä Annalassa tarkoittaa. Annalassa on riittävät henkilökuntaresurssit tukihenkilötoiminnan toteuttamiseksi, sillä oman henkilökunnan lisäksi Annalassa on vakituiset sijaiset. Tällöin uutta palvelua, tehostettua tukihenkilötoimintaa olisi helpompi myydä, kun vakinaisen henkilökunnan jäsenen tilalle on jo tuttu sijainen olemassa. Annalassa on otettu käyttöön uusia jälkihuollon työkaluja tämän opinnäytetyön teon aikana mm. Umbrella-työkirjamenetelmä, jonka tavoitteena on kartoittaa nuoren henkilöhistoriaa sekä kasvun ja oppimisen tarpeita sekä osallistaa nuorta päätöksentekoon ja arjentaiteiden oppimiseen. Menetelmä soveltuu 12-vuotiaista lapsista jälkihuollon palvelujen piirissä oleviin nuoriin. Menetelmä sisältää materiaalia ja käytännön keinoja nuorten kanssa tehtävään työhön. Työkirjamenetelmän avulla voidaan lisäksi tukea lasta ymmärtämään omaa elämänhistoriaan ja ohjata häntä tekemään mielekkäitä valintoja omassa elämässään. (Timonen-Kallio 2010, 4–6.)

Muita nuorten kanssa käytettäviä menetelmiä on esimerkiksi Omin jaloin-työkirjamenetelmä. Omin jaloin-menetelmän tarkoituksena on kartoittaa nuoren voimavaroja ja riskitekijöitä. Lisäksi menetelmän avulla voidaan lisätä nuoren ymmärrystä omien valintojen vaikutuksesta nykyhetkeen ja tulevaisuuteen.

Tehtävien avulla kartoitetaan nuoren ajatuksia tulevaisuudesta, perheestä, koulusta, kavereista, seurustelusta, harrastuksista ja vapaa-ajasta, rikkeistä, rahasta, terveydestä ja päihteistä. Menetelmä on alun perin kehitetty Lohjan nuorisotoimessa, ehkäisevän lastensuojelun toimintamalliksi. Omin jaloin – tehtäviä on kuitenkin mahdollista hyödyntää laaja-alaisesti nuorten suojaavien tekijöiden ja riskitekijöiden kartoittamisessa. (Blomqvist, Salminen, Arola, Hiltunen & Tarjanne 2010, 5–7.)

Jälkihuollon suunnittelu tulisi aloittaa Annalassa suunnitelmallisesti vielä aiemmin. Lasten tulisi harjoitella asioimista eri viranomaisten kanssa vielä useammin. Haastattelussa tuli esiin, ettei nuori joka asui Annalan vuokraamassa jälkihuoltoasunnossa, maksanut itse vuokraa vaan Annala hoiti sen. Muut maksut nuori kyllä hoiti. Toki hänenkin kanssa oli myöhemmin harjoiteltu vuokramaksua ja toimeentulotuki kaavakkeiden täyttöä. Annalan tulisi kehittää uusia toimintatapoja, miten nuorille voisi opettaa talouden hoitoa jo itsenäistymisen harjoitteluvaiheessa. Seuraava opinnäytetyö Annalan kanssa voisi olla jälkihuolto kansion tekeminen, missä koottaisiin kaikki olemassa oleva tieto yhteen kansioon.

Jälkihuoltoselvityksen (Törmä ym. 2009) mukaan perhesijoituksessa olleet nuoret ovat tavallisemmin pärjänneet jälkihuollossa paremmin kuin laitossijoituksessa olleet. Perhesijoitukseen sijoitetaan lapset yleensä nuorempina kuin laitokseen. Sijoitusperhe pysyy nuoren tukena kauemmin kuin laitos jälkihuoltoaikana. Laitossijoituksessa oleville nuorille pitäisi opettaa enemmän arjen hallintaa, rahan käyttöä ja itsenäistä elämää. Kuitenkaan laitossijoitusta ja perhehoitoa ei pidä asettaa vastakkain sillä myös laitoksissa on onnistuttu kasvattamaan omatoimisia ja pärjääviä nuoria. Toisinaan jälkihuolto päättyy nuoren kannalta liian aikaisin ja itsenäisen elämän valmiudet ovat heikot, mikä lisää syrjäytymisen riskiä. (Törmä ym. 2009, 58.)

Jälkihuollosta voisi tehdä laajemman tutkimuksen esimerkiksi sosionomi (YAMK) opiskelija. Haastateltavien joukko voisi olla suurempi. Olisi mielenkiintoista myös tehdä vastaavista asioista kysely niin, että haastateltaisiin sekä nuoria, että henkilökuntaa. Huomasimme, että nuori ei muistanut kaikkea saamaansa tukea ja jälkihuoltoa tai sitten hän ei ole tiedostanut sen olevan jälkihuoltoa. Näin saataisiin kerättyä tietoa molemmilta osapuolilta. Tutkimuksen

tekemisen aikana nousi esiin myös se, että olisi mielenkiintoista tutkia lastensuojelun sijoituksen vaikuttavuutta nuorten mielestä. Nuorilta tulisi kysyä mielipidettä sijoituksen alussa ja pyytää palautetta sijoituksesta sen päätyttyä.

Jälkihuolto on kaiken kaikkiaan vähän tutkittu aihe vielä toistaiseksi. Olisi mielenkiintoista tehdä vastaava tutkimus määrällisenä ja ottaa mukaan laajempi joukko lastensuojelun jälkihuollossa olleita nuoria, tai verrata kahden laitoksen nuorten kokemuksia keskenään. Jälkihuollosta puuttuu pitkittäisseuranta lähes täysin. Jälkihuollosta puuttuu myös tutkimuksia, joista käy ilmi kuinka moni nuori on ottanut jälkihuoltoa vastaan ja mitä tapahtuu niille nuorille, jotka eivät ota jälkihuoltoa vastaan lainkaan.

## LÄHTEET

Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilen, M. 2003. Nuoren aika. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Aapola, S. 2005. Aikuistumisen oikopolkuja? Koulutussiirtymät ja aikuistumisen ulottuvuudet nuorten elämässä. Aapola, S. & Ketokivi, K (toim.) Polkuja ja poikkeamia - Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusseura. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy. 254–283.

Aarnio-Tervo, P., Marttinen, E. & Passiniemi, R. 2010. Elämäntaitokurssi. Helsinki. Nyyti ry. [viitattu 19.9.2013]

Saatavissa: <https://www.nyyti.fi/elamantaitokurssi/osallistujan-opas/>

Annalan Kasvurengas Oy. 2014. [viitattu 15.5.2013 ] Saatavissa:

[http://www.annalankasvurengas.fi/index.php?pageID=24&skip\\_intro=true](http://www.annalankasvurengas.fi/index.php?pageID=24&skip_intro=true)

Blomqvist K., Salminen M., Arola M., Hiltunen T. & Tarjanne A. 2010. Omin jaloin-työkirja. Ehkäisevän lastensuojelun menetelmiä. Lohjan kaupunki. Nuorisotoimi. Espoo. Star-Offset Oy

Erikson, E. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Jyväskylä: Gummerus.

Eronen, T. 2013. Viisi vuotta huostaanotosta. seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos raportti 4/2013. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita 13.painos. Helsinki: Tammi.

Huotari, R. 2010. Omillaan toimeen tuleva aikuinen? Lastensuojelun jälkihuolto nuoren itsenäistymisen tukijana. Itä-Suomen yliopisto. Pro gradu-tutkielma. Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitos. [viitattu 15.5.2013] Saatavissa: [http://epublications.uef.fi/pub/urn\\_nbn\\_fi\\_uef-20110014/urn\\_nbn\\_fi\\_uef-20110014.pdf](http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20110014/urn_nbn_fi_uef-20110014.pdf)

Hämäläinen, J. & Nivala, E. 2008. Kasvatustiede pedagogisen ihmistyön tiede. Kuopio: Unipress.

Hänninen, V. & Ylijoki, O. 2004. Muuttuuko ihminen?. Tampere. Tampereen yliopisto.

Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2011. Turvaverkko vai trampoliini sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: WSOYpro Oy.

Jokinen, P. 2011. Jälkihuollossa olevien nuorten kokemuksia ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta. Helsingin yliopisto. Pro gradu-tutkielma.

Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalityö. [viitattu 13.2.2014] Saatavissa:

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/24885/graduloppu.pdf?sequence=2>

Kananen, J. 2008. Kvali, kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja sarja. Jyväskylän yliopistopaino.

Kananoja, A., Lavikainen, M. & Oranen, M. 2013. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 2013:19. Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportteja.

Helsinki. [viitattu 19.9.2013, 24.1.2014] Saatavissa:

[http://www.stm.fi/c/document\\_library/get\\_file?folderId=6511574&name=DLFE-26809.pdf](http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26809.pdf)

Kivinen, S. 2009. Opas jälkihuollossa olevien nuorten vanhemmille. Helsinki: Suomen Kasvatus- ja perheneuvoliitto.

Korhonen, A. (toim.) 2005. Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Jyväskylä: Eriyishuoltojärjestöjenliitto Ehjä ry.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2013. Lastensuojelu 2012. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos tilastoraportti 30/2013. Helsinki. [viitattu 30.11.2013]

Saatavissa: <http://www.thl.fi/tilastot/lastensuojelu>

Känkäinen, P. & Laaksonen, S. 2006. Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Lastensuojelun kehittämisohjelma. [viitattu

1.2.2014] Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/7d9702b1-7343-49cf-a3e8-36d4ceb9ead1/Loppuraportti.pdf>

Känkänen, P. 2009. Siirtymät sijaishuollossa hetkiä ja ikuisuuksia. Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki. Yliopistopaino Oy. 232–240. [viitattu 23.11.2013] Saatavissa: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/3e955ab5-14e4-4478-8b72-cfa482210151>

Laki sosiaali- ja terveyshuollon asiakasmaksuista 734/1992. [viitattu 12.6.2013] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920734>

Lastensuojelulaki 417/2007. [viitattu 12.6.2013] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L7>

Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatus, valtakunnallinen valvontaohjelma 2012 - 2014. 2013. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus ja valvontavirasto (Valvira). Helsinki. 2012 [viitattu 23.11.2013] Saatavissa: [http://www.valvira.fi/files/tiedostot/s/i/Sijaishuollon\\_valvontaohjelma.pdf](http://www.valvira.fi/files/tiedostot/s/i/Sijaishuollon_valvontaohjelma.pdf)

Metsämuuronen, J. 2009. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummerus.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Tammi: Helsinki

Nyyti ry. 2013. Elämänhallinta - henkinen voimavara. [viitattu 19.9.2013] Saatavissa: <https://www.nyyti.fi/tietoa/elamanhallinta/>

Puustinen-Korhonen, A. 2013. Lastensuojelun kuntakyselyn tulokset. Kuntaliiton verkkojulkaisu. Suomen kuntaliitto. Helsinki. [viitattu 29.1.14] Saatavissa: <http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2013/03/Documents/Lastensuojeluraportti.pdf>

Reinikainen, S. 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Helsinki. [viitattu 7.1.2014] Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19844/nuorisok.pdf?sequence=1>

- Ruishalme, O. & Saaristo, L. 2007. Elämä satuttaa Kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Tammi.
- Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Tampere: Edita Prima Oy.
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa - käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Salonen, R. 2005. Milloin omaan kotiin? Aikuistumisen vastuu Suomessa ja Espanjassa. Aapola, S. & Ketokivi, K (toim.) Polkuja ja poikkeamia - Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusseura. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 66–99.
- Satka, M., Alanen, L., Harrikari, T. & Pekkarinen, E. 2011. Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Tampere: Vastapaino.
- Sipilä, J. & Österbacka, E. 2013. Valtiovarainministeriön julkaisuja 11/2013. Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua. Perheitä ja lapsia tukevien palveluiden tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus. Helsinki. Yliopistopaino Oy. [viitattu 25.1.2014] Saatavissa: [http://www.vm.fi/vm/fi/04\\_julkaisut\\_ja\\_asiakirjat/01\\_julkaisut/08\\_muut\\_julkaisut/20130408Enemmae/perhe\\_NETTI.pdf](http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/08_muut_julkaisut/20130408Enemmae/perhe_NETTI.pdf)
- Sinko, P. & Muuronen, K. 2013. Olisiko jo tekojen aika? Lastensuojelun asiakastyössä toimivien näkemyksiä lastensuojelun nykytilasta. Helsinki. Lastensuojelun Keskusliitto, Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia. [viitattu 24.2.2014] Saatavissa: [http://www.lskl.fi/files/1755/Olisiko\\_jo\\_tekojen\\_aika.pdf](http://www.lskl.fi/files/1755/Olisiko_jo_tekojen_aika.pdf)
- Sosiaaliportti 2013. Lastensuojelun käsikirja. Verkkojulkaisu. [viitattu 18.8.2013] Saatavissa: [http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mita\\_on\\_lastensuojelu/#otsikko3](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mita_on_lastensuojelu/#otsikko3)
- SOS-Lapsikylän Kuulumisia-lehti. 2013/4. Helsinki: Forssa print. [viitattu 20.1.2014] Saatavissa: [https://www.sos-lapsikyla.fi/fileadmin/user\\_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/SOS\\_Kuulumisia\\_2013\\_nro4.pdf](https://www.sos-lapsikyla.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/SOS_Kuulumisia_2013_nro4.pdf)

Stein, M. 2006. Young people aging out of care: The poverty of theory. *Children and Youth Services Review* 28/2006, 422–434.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. STAKES. Vaajakoski: Gummerus.

Tikkanen, K. 2012. 15–20-vuotiaiden nuorten toivo ja sen ylläpitäminen ja vahvistaminen. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere. [viitattu 15.5.2013 ] Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66879/978-951-44-8736-1.pdf?sequence=1>

Timonen-Kallio E. 2010, Turun ammattikorkeakoulu. Umbrella-työkirja itsenäisen elämän ABC. Tampere 2010. Juvenes print Oy. [viitattu 6.2.2014] Saatavissa: [http://julkaisut.turkuamk.fi/umbrella\\_esimmateriaali.pdf](http://julkaisut.turkuamk.fi/umbrella_esimmateriaali.pdf)

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Törmä, S., Kaakinen, J., Uusi-Niemi-Pirhonen, M. ja Laiho, K. 2009. Jälkihuoltoselvitys. Havaintoja lastensuojelun jälkihuollon tilasta 12 kunnassa vuonna 2009. [viitattu 29.1.2014] Saatavissa: [http://www.sosiaalikehitys.com/uploads/JALKIHUOLTOSELVITYS\\_2009.pdf](http://www.sosiaalikehitys.com/uploads/JALKIHUOLTOSELVITYS_2009.pdf)

Törrönen, M. & Vauhkonen, T. 2012. Itsenäistyminen elämänvaiheena. Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. SOS- Lapsikylän julkaisuja. Forssa print oy. [viitattu 19.1.2014] Saatavissa: [https://www.sos-lapsikyla.fi/fileadmin/user\\_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/vertaistutkimus-SOS-Lapsikyla.pdf](https://www.sos-lapsikyla.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/vertaistutkimus-SOS-Lapsikyla.pdf)

Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus. 6/2012. 2012. Tuloksellisuustarkastuskertomus lastensuojelu. Helsinki. [viitattu 25.2.2014] Saatavissa: [http://www.e-julkaisu.fi/vtv/lastensuojelu/pdf/6\\_2012\\_lastensuojelu\\_netti.pdf](http://www.e-julkaisu.fi/vtv/lastensuojelu/pdf/6_2012_lastensuojelu_netti.pdf)

Vario, P., Barkman, J., Kiili, J., Nikkanen, M., Oranen, M. & Tervo, J. 2012. Suojele unelmia, vaali toivoa. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon

laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6.  
Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto.

Väinälä, A., Kärki, J., Suhonen, A. & Väyrynen, R. (toim.) 2010. Terveiden ja hyvinvointilaitoksen raportti 1/2010. Selvitys palvelukohtaisista asiakastiedoista. Lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvonnan sekä koulun sosiaalityön tehtävissä. THL. Helsinki. [viitattu 27.2.2014] Saatavissa:  
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80226/e526bd04-1025-4929-b156-4ca2d5a01f0c.pdf?sequence=1>

## LIITTEET

Liite 1. Kirje haastateltaville nuorille

Liite 2. Teemahaastattelun runko

Liite 3. Sisällön analyysikaavio

Liite 1.

## KIRJE HAASTATELTAVILLE NUORILLE

Hei!

Opiskelemme tällä hetkellä Lahden ammattikorkeakoulussa sosionomeiksi ja teemme opinnäytetyötä, sijoitettujen nuorten kokemuksista jälkihuollosta.

Opinnäytetyössämme haastatteleme Annalasta itsenäistyneitä nuoria, ja selvitämme minkälaisia kokemuksia nuorilla on jälkihuollosta. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millä tavoin nuori on kokenut jälkihuollon, minkälaista ohjausta ja tukea nuori toivoisi saavansa itsenäistyessään ja muuttaessaan omilleen. Minkälainen merkitys on jälkihuollolla siihen miten hyvin nuori kokee pärjäävänsä itsenäistymisvaiheessa.

Tarkoituksena on antaa lisää keinoja Annalan henkilökunnalle jälkihuollon tuottamiseen niin, että se parhaiten palvelee itsenäistyvää nuorta. Tarkoituksena on selvittää itsenäistymistä tukevia toimia, kehittää uutta sekä vahvistaa jo toimivia osa-alueita.

Kiitos sinulle, että olet lupautunut haastateltavaksi, sillä kokemuksesi jälkihuollosta ja mielipiteesi ovat ensiarvoisen tärkeitä tutkimukselle. Opinnäytetyössä ei tulla mainitsemaan haastateltavien nimiä ja tiedot kirjataan niin, ettei niistä voi tunnistaa nuorta. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja voit milloin tahansa halutessasi keskeyttää haastattelun.

Mikäli jokin haastatteluun liittyvä asia mietityttää sinua jälkikäteen, voit aina olla yhteydessä joko Ninaan tai Anuun

Nina Silventoinen

[nina.silventoinen@student.lamk.fi](mailto:nina.silventoinen@student.lamk.fi)

Anu Nyman

[anu.nyman@student.lamk.fi](mailto:anu.nyman@student.lamk.fi)

Liite 2.

## **Teemahaastattelun teemat**

### **Taustakysymykset**

1. Mitä sinun mielestäsi on jälkihuolto?
2. Minkälaista jälkihuoltoa olet saanut?
  - taloudellinen tuki
  - tukea käytännön asioiden hoitamisessa
  - opastus ja neuvonta esim. kotihoidolliset taidot ja rahankäyttö
  - ketkä ovat tukeneet sinua jälkihuolto vaiheessa
3. Minkälaisena olet kokenut saamasi jälkihuollon?
4. Minkälainen merkitys saamallasi jälkihuollolla on ollut siihen, miten olet pärjännyt itsenäistymisvaiheessa? pärjät nykyisin?
5. Miten jälkihuoltoa tulisi mielestäsi muuttaa/ kehittää?

Liite 3. Sisällön analyysikaavio

Yhdistävä kategoria	Yläkategoriat	Alakategoriat	Alakategoriat
<p>NUORTEN AJATUKSIA JÄLKIHUOLLOSTA SEN MERKITYKSESTÄ JA KEHITTÄMISESTÄ</p>	<p>JÄLKIHUOLTO ON</p>	<p>Nuoren tukemista itsenäiseen elämään</p> <p>Ammatillinen tuki</p> <p>Nuorelle apua arkisissa asioissa</p>	<p>Nuoren sopeuttamista yhteiskuntaan</p> <p>Arjen taitojen opettelu, kodinhoito</p> <p>Tukihenkilöt, Annala, jälkihuoltoyksikkö</p> <p>Laskun maksun opettelu</p> <p>Taloudellinen tuki</p> <p>Konkreettinen apu</p>
	<p>JÄLKIHUOLLON MERKITYS</p>	<p>Aikuisen tuki tärkein</p> <p>Taloudellinen tuki</p> <p>Merkitys</p> <p>Liian helppo</p>	<p>Tutut aikuiset, perhe, Annala, tukihenkilöt</p> <p>Sosiaalityöntekijältä rahallinen tuki</p> <p>Osa hoitaa omat asiat, siivota, maksaa laskut</p> <p>Koulu jäi kesken, taitamaton hoitamaan omia asioita</p>
	<p>JÄLKIHUOLLON KEHITTÄMINEN</p>	<p>Nuorelta pitää vaatia</p> <p>Oma motivaatio</p>	<p>Nuoren pitää itse hoitaa omat asiat, työn haku, koulu</p> <p>Ei rahaa liian helposti</p> <p>Ketään ei voi väkisin auttaa</p>